

93 Harbi Sonrasında Ortaya Çıkan Osmanlı-Yunanistan Sınır Meselesi ve İngiltere'nin Tutumu*

Mustafa MALHUT**

Özet

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki sınır meselesi Berlin Antlaşması ile ortaya çıktı. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'na (93 Harbi) katılmayan Yunanistan, buna karşılık Balkanlarda kendi lehine bir sınır düzenlemesi talebinde bulundu. Büyük Güçler'in Berlin Antlaşması'ndaki kararı uyarınca mesele öncelikle iki devlet arasında çözülecekti. Meselenin çözümüne ilişkin başlayan görüşmeler bir sonuca ulaşmadan uzayıp gitti. Büyük Güçler'in arabuluculuğa girişmesi meseleyi uluslararası bir boyuta taşıdı. İngiltere, Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki sınır meselesinin çözümünde belirleyici bir rol üstlendi. İngiltere'nin meselenin çözümünde üstlendiği bu rol Osmanlı aleyhine şekillendi ve Balkan topraklarının bir kısmı daha kaybedildi. İngiltere'nin tutumu Osmanlı İngiliz ilişkilerindeki değişimin bir göstergesi olarak tarih sayfalarındaki yerini aldı.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Yunanistan, İngiltere, Berlin Antlaşması, Sınır Meselesi.

The Question of Frontier Between Ottoman-Greece After the War of 93 and the Attitude of Britain

Abstract

Question of the frontier between the Ottoman State and Greece emerged with the Treaty of Berlin. Greece did not participate in the the Russo-Turkish War of 1877-78 (the War of 93) therefore Greece demanded a frontier rectification in herself favor in the Balkans. According to the decision of the Great Powers in the Berlin Treaty, the question would be solved primarily between the two states. The question could not be resolved in negotiations between the two states and its took a long time. With the mediation of the Great Powers, the question became international. Britain played a decisive role in resolving the frontier question between the Ottoman State and Greece. Britain's policies were formed against the Ottoman. And some of the Balkan territory of the Ottoman Empire were lost. Britain's attitude on the question was an indication of the change in Ottoman-British relations and took its place in the pages of history.

Keyword: Ottoman State, Greece, Britain, The Treaty of Berlin, The Question of Frontier

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılı milliyetçilik akımından etkilenen hareketlere sahne oldu. Bu hareketliliğin merkezi Balkanlardı. 19. yüzyılın başında başlayan Sırp isyanlarını 1830'da Yunanistan'ın bağımsızlığı izledi. İlerleyen süreçte Balkan devletlerinin önce bağımsızlık ardından ise topraklarını genişletme niyet ve faaliyetleri Osmanlı İmparatorluğu'nun sonuna kadar durmadan devam etti.

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın görünürdeki sebepleri Balkanlarda meydana gelen olaylara dayanıyordu. 93 Harbi patlak verdiği zaman Karadağ ile fiili savaş durumu sürüyor, Sırbistan ile Romanya savaşa girmek için fırsat kolluyorlardı. Plevne muharebeleri sırasında Romanya ve Plevne'nin düşüşünü izleyen günlerde Sırbistan savaşa dâhil oldu. Savaşın sonu yaklaştığında askeri hazırlıklarına hız vermiş olmasına rağmen Yunanistan'ın savaşa girmesi Rusya ve diğer devletler tarafından olumlu karşılanmadı. Yunanistan'ın savaşa girmemesinde

* Bu çalışma bazı küçük değişiklikler ve yeni düzenlemeler haricinde büyük oranda yazarın "I. Meşrutiyet'ten II. Meşrutiyet'e Osmanlı-İngiliz İlişkileri (1876-1914)" isimli doktora tezindeki bilgilere dayanmaktadır.

** Öğr. Gör. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi. mustafamalhut@akdeniz.edu.tr.

İngiltere'nin talebi ve savaş sonrasına ilişkin verdiği vaat ve güvenceler de etkili oldu. Yunanistan 93 Harbi'nde yer almadı. Ama Berlin Kongresi sırasında ve sonrasında toprak taleplerini sürdürdü. Bu süreçte Yunanistan en fazla İngiltere'den destek gördü.

Sınır Meselesinin Doğuşu: Yunan Temsilcileri Berlin Kongresi'nde

Berlin Kongresi'ndeki görüşmeler Büyük Güçler (Düvel-i Muazzama/Great Powers ya da Powers) olarak adlandırılan devletlerin katılımı ile başladı. İngiltere, Fransa, Almanya, Avusturya Macaristan, İtalya ve Rusya'nın içinde bulunduğu Büyük Güçler, dönemin dünya konjonktürünü kendi istekleri doğrultusunda yönlendiren ve şekillendiren devletlerdi. Kongre'nin temel amacı, 93 Harbi sonrasında Osmanlı ile Rusya arasında imzalanan Ayastefanos Antlaşması'nı Avrupa Uyumuna çerçevesinde revize ederek Büyük Güçler'in kabul edebileceği barışın şartlarını kesinleştirmektir. Berlin Kongresi'ne İngiltere ve Almanya Başbakan ve Dışişleri Bakanları, Rusya Başbakan ve Fransa, Avusturya Macaristan ile İtalya Dışişleri Bakanları ile katıldı. Osmanlı Devleti'nin birinci temsilcisi yeni paşa olmuş Nafia Nazırı Aleksandr Karatodori Paşa idi. Böylesine üst düzey katılım ile gerçekleşen Kongre'de küçük devletlere yer yoktu. Ancak İngiltere'nin talebi üzerine Yunanistan'ın bazı oturumlara katılmasına izin verildi.

Berlin Kongresi'nin toplanabilmesi yönünde çalışmaların sürdüğü sırada İngilizler Yunanların Kongre'ye katılmaları için ön hazırlıklara giriştiler. 1878 yılının Mart ayında İngiltere diğer devletlere Yunanların Kongre'ye kabul edilmesini teklif etti. Başta Almanya olmak üzere diğer devletler Büyük Devlet statüsünde yer almayan bir devletin Kongre'ye katılımını uygun görmediler.¹ Ancak Yunanlar, İngiltere'nin teklifinden gayet memnun oldular. Yunanistan'daki İngiliz elçisi Wyndham, "*Yaklaşmakta olan Kongre'de temsil edilmek üzere Yunanistan'ın taleplerini öne sürdüğü için Majestelerinin Hükümeti'ne ve İngiltere'ye karşı Yunanistan'da çok güçlü bir minnet duygusunun uyandığını*" rapor etti.² Ayrıca Yunanlar yaklaşmakta olan Kongre'ye Yunanların kabulünü savunan İngilizlere şükranlarını sundular.³

93 Harbi'ni fırsata çeviremeyen Yunanistan, sınırlarını genişletmek ve diğer devletlerin de dikkatini çekebilmek için Teselya ve Epir sınırını bir sorun haline getirdi. Osmanlı Devleti ile Rusya arasında barış sağlanırken Teselya ve Epir'e Yunan sınırından silahlı grupların geçmesi karışıklığa sebep oldu. İngilizlerin araya girmesi ile Nisan ayının ilk yarısında sorunun şiddeti

¹ "Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 13 Mart 1878 Tarihiyle Berlin Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Telgrafnamenin Tercümesidir" ve "Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 11 Mart 1878 Tarihiyle Londra Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Telgrafnamenin Tercümesidir", **BOA, Y.PRK.HR., 2/54**, ss.1-3.

² "Mr. Wyndham to the Earl of Derby (23 March 1878)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2011] Turkey, No. 82 (1878). Correspondence Respecting the Insurrections in Thessaly and Epirus**, s.63.

³ "Mr. Wyndham to the Marquis of Salisbury (2 April 1878)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2011] Turkey, No. 82 (1878). Correspondence Respecting the Insurrections in Thessaly and Epirus**, s.106.

hafifletildi.⁴ İngilizler Kongre’de Teselya konusunda Yunanları memnun edecek bir düzenleme yapılacağı taahhüdünde bulundular.⁵

Berlin Kongresi’nin açılış merasiminin yapıldığı 13 Haziran 1878’de İngiliz Dışişleri Bakanı Salisbury, Yunan temsilcilerinin Kongre’ye katılımını teklif edeceğini söyledi.⁶ Salisbury, Kongre’nin ikinci oturumunda Yunanların Kongre’de yer almalarını teklif ederek sebebini uzunca açıkladı. Slavlar gibi arkasında güçlü bir devletin koruyuculuğu bulunmayan Yunan halkının hiç olmazsa kendilerini ilgilendiren konularda oturumlara katılması isteği bir sonraki oturumda netlik kazanarak, Yunanların sınırlarıyla ilgili oturumlarda bulunmalarına karar verildi.⁷

Yunan temsilcileri 28 Haziran tarihli 8. oturuma katıldılar ancak Bosna Hersek meselesi ile Sırp sınırının görüşüldüğü bu oturumda söz hakkı bulamadılar. Ertesi gün Yunan Dışişleri Bakanı M. Theodore Delyannis uzun bir açıklama yaptı. Söz hakkı aldığı anda Teselya, Epir ve Girit’in Yunanistan’a verilmesini teklif eden beyannamesini okudu.⁸ 5 Temmuz tarihli 13. oturumda Fransız temsilcisi Waddington, İtalyan temsilcisi Corti ile ortak olarak Kongre’ye Yunan sınır değişikliği konusunun Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında çözülmesi ve anlaşmazlık halinde Büyük Güçler’in arabuluculuğuna başvurulması önerisini sundu.⁹

Aynı oturumda İngiltere Başbakanı Disraeli konu hakkında uzunca bir konuşma yaptı. Konuşmasının sonunda böyle büyük talihsizliklerle karşı karşıya kalan Sultan’ın büyük bir

⁴ “Mr. Wyndham to the Marquis of Salisbury (15 April 1878)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2011] Turkey, No. 82 (1878). Correspondence Respecting the Insurrections in Thessaly and Epirus**, s.99-100.

⁵ “The Marquis of Salisbury to Mr. Layard (25 April 1878)”, “The Marquis of Salisbury to Mr. Layard (26 April 1878)” ve “Mr. Wyndham to the Marquis of Salisbury (27 April 1878)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2011] Turkey, No. 82 (1878). Correspondence Respecting the Insurrections in Thessaly and Epirus**, s.121, 124, 136.

⁶ “Protocol No.1 – Sitting of June 13, 1878”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2083] Turkey, No. 39 (1878). Correspondence Relating to the Congress of Berlin, with the Protocols of the Congress**, ss.13-15; **Berlin Protokolleri Tercümesi**, fi 5 Receb 98 ve fi Mayıs 21 sene 97, Matbaa-i Amire, ss.5-9. Ayrıca bkz., “Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 13 Haziran 1878 Tarihiyle Berlin Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Telgrafnamenin Tercümesidir”, **BOA, Y.PRK.HR., 3/10**.

⁷ “Protocol No.2 – Sitting of June 17, 1878”, “Protocol No.3 – Sitting of June 19, 1878”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2083] Turkey, No. 39 (1878). Correspondence Relating to the Congress of Berlin, with the Protocols of the Congress**, s. 22-23 ve 36-37; **Berlin Protokolleri Tercümesi**, ss.12-14 ve 23-25. Ayrıca bkz., Mahmut Celâleddin Paşa, **Mir’ât-ı Hakikat**, haz. İsmet Miroğlu, Bereket Yayınevi, İstanbul, 1983, s.627-628. “Lord Salisbury Yunanistan’ın kongreye kabulünce tervicen kiraat eylediği layihada Ruslar tarafından kongrede himaye olunan İslavlar Memalik-i Osmaniye’deki Rum kavmine nefes aldurmamak istiyorlar demişdir.” Bkz., “fi 17 Haziran”, **BOA, Y.EE., 77/1**, s.2. Kongre’nin ikinci toplantısının haberi bir hafta sonra *Vakit*’te yer aldı. Bkz., **Vakit**, 13 Haziran 1294 (25 Haziran 1878).

⁸ Yunan Temsilcileri Yunan Dışişleri Bakanı M. Theodore Delyannis ile Yunanistan’ın Berlin elçisi M. Rangabe idi. 8 ve 9. oturumlar için bkz., “Protocol No.8 – Sitting of June 28, 1878”, “Protocol No.9 – Sitting of June 29, 1878”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2083] Turkey, No. 39 (1878). Correspondence Relating to the Congress of Berlin, with the Protocols of the Congress**, ss.112-122, 132-138; **Berlin Protokolleri Tercümesi**, ss.80-117.

⁹ “Protocol No.13 – Sitting of July 5, 1878”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2083] Turkey, No. 39 (1878). Correspondence Relating to the Congress of Berlin, with the Protocols of the Congress**, ss.194-199; **Berlin Protokolleri Tercümesi**, ss.164-173. Ayrıca bkz., Ali Fuat Türkgeldi, **Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye**, Cilt:II, yay. haz. Bekir Sıtkı Baykal, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1987, s.73-74.

saygı ve duygudaşlığı hak ettiğini ve Yunan sınırı konusunda iki devletin refahı ve saadetine faydalı olacak bir politika ile çözülmesi fırsatını kaçırmamak gerektiğini belirtti. Ayrıca Waddington tarafından yapılan teklifin incelenmesi gerektiğini düşünmesine rağmen devletlerin ittifakla verdiği bu karara karşı çıkmayacağını söyledi.¹⁰ İngilizler, Yunanların hoşuna gitmeyen bu teklife itirazda bulunmayıp bu tutumlarını Osmanlı Devleti'ne karşı kullanmaktan çekinmedi.¹¹ Salisbury, İngiltere sayesinde Yunanların Osmanlı aleyhine bir başarı kazanamadıklarını Karatodori Paşa'ya hatırlatarak bunu Kıbrıs Konvansiyonu'nun Padişah tarafından onaylanması için baskı aracına çevirdi.¹²

Osmanlı temsilcileri Yunan sınır meselesinin yalnızca protokolde yazılıp antlaşmada yer almayacağını düşünmüş olmasına rağmen 11 Temmuz 1878 tarihli 18. protokolde tekrar açılan konu hakkında antlaşmaya bir madde eklenmesine karar verildi. Aleksandr Paşa'nın itirazı ve en azından Babiâli'den talimat gelmesi için bir günlük erteleme isteği kabul görmedi. Bismarck, konu hakkında şu önemli açıklamayı yaptı: “*Mevzubahis olan madde Babiâli'nin iştirake mecbur olacağı kararı havi olmayıp yalnız Kongre tarafından dermiyan olunan bir arzudan ibaret olduğundan ve devletler dahi bu mesele hakkında müzakeratın bir hüsn-i neticeye isalını görmek arzusunda bulduklarını ifade ile iktifa eylemiş olduklarından bu halde Babiâli'nin ne bir rey i'ta ne de Kongre'de bir kararı ittihaz etmesine mahal yoktur.*”¹³

Bismarck'ın “*Kongre tarafından dermiyan olunan bir arzudan ibaret*” ifadesi Yunan sınır meselesi hakkındaki görüşmelerde Osmanlı Devleti'nin en önemli savunma argümanı olacaktır. Babiâli sınır değişikliğinin antlaşmada yer almasına rıza göstermese de¹⁴ Berlin Antlaşması'nın 24. maddesi Yunan sınır meselesinin doğuşunun zeminini hazırladı. İlgili madde şöyleydi: “*Osmanlı Devleti ile Yunan Hükümeti, Berlin Kongresi'nin on üçüncü protokolünde beyan olunan hudut düzeltilmesi konusunda anlaşamadıkları takdirde, Almanya, Fransa, Avusturya, İngiltere, İtalya ve Rusya devletleri, müzakereleri kolaylaştırmak için kendilerine aracılık teklif etmek hakkını muhafaza eder.*”¹⁵

¹⁰ “Protocol No.13 – Sitting of July 5, 1878”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2083] Turkey, No. 39 (1878). Correspondence Relating to the Congress of Berlin, with the Protocols of the Congress**, s.197-198; **Berlin Protokolleri Tercümesi**, ss.169-171. Ayrıca bkz., “5 Temmuz Sadarete”, **BOA, Y.EE., 77/1**, s.16. Ayrıca bkz., Bülent Akyay, **Tesalya Meselesi (1881)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001, ss.104-113.

¹¹ Ahmed Selahaddin, **Külliyat-ı Hukuk ve Siyasetadan, Berlin Kongresi'nin Diploması Tarihine Bir Nazar**, Tefeyyüz Kitabhanesi, İstanbul, 1327, s.121. Ayrıca bkz., Enver Ziya Karal, **Osmanlı Tarihi**, Cilt:VIII, TTK Yayınları, Ankara, 2011, s.112-113.

¹² Kıbrıs Konvansiyonu'na ilişkin fermanın ilanı konusunda ısrar ettikten sonra Salisbury şunları ifade etti: “*Ve eğerce İngiltere Devleti suret-i kati'de muhalefet sureti göstermemiş olsa idi Yunan Devleti bir muzafferiyet-i azime kazanmış olur idi. Ve devlet-i müşarünileyhanın bu muhalefeti Yunan Devleti'ni hakkımızda netaiç ve himayeye müstelzim olacak bir sureti mevki' icraya koymaktan men' eyledi dedi.*” Bkz., “Nezaret-i Hariciyeye Mahremane, fi 4 Temmuz”, **BOA, Y.EE., 77/1**, s.16.

¹³ “Protocol No.18 – Sitting of July 11, 1878”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2083] Turkey, No. 39 (1878). Correspondence Relating to the Congress of Berlin, with the Protocols of the Congress**, s.270; **Berlin Protokolleri Tercümesi**, s.237, Ayrıca bkz., Akyay, s.113; Karal, 2011, s.113.

¹⁴ Roderic Davison, **Nineteenth Century Ottoman Diplomacy and Reforms**, The Isis Press, İstanbul, 1999, s.242.

¹⁵ 13 Haziran'da başlayan ve bir ay süren 20 oturumlu Berlin Kongresi'nin sonunda imzalanan 13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Antlaşması'nın maddeleri için bkz., Nihat Erim, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih**

Sonuçta kabul edilen öneri ve antlaşmaya geçen maddeyle Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında bir sınır meselesi ortaya çıktı ama mesele kongre sonrasına kaldı. Yunanlar Berlin Kongresi'nde isteklerine ulaşamadı. Ancak yürüttükleri politika sonucu İngilizler, Yunanlar nazarındaki konumlarını yükselttiler. Osmanlı Devleti açısından kongre sonrasında uğraşılması gereken bir konu daha ortaya çıktı.

Yunanistan Sınır Meselesini Vakit Kaybetmeden Çözmek İstiyor

93 Harbi ve Berlin Kongresi sürecinden eli boş çıkan Yunanistan, kendisine verilen vaatler ile yetinmek zorunda kalmıştı. Bununla birlikte Berlin Antlaşması'nın 24. maddesi Yunanlar için bir umut ışığı oldu. Konu gündemden düşmeden önce söz konusu maddenin kendilerine sağladığını düşündükleri avantajı değerlendirmek için vakit kaybetmeden girişimlere başladılar.

Atina'da bulunan Osmanlı elçisi Yanko Fotiyades (Photiades) Bey, Berlin Antlaşması'nın imzalanmasından sadece üç gün sonra 16 Temmuz'da Yunan Hükümeti'nin sınır düzenlenmesi ile ilgili isteklerini ve arzularını rapor etti. Yunanların 16 Temmuz'daki istekleri 19'unda tekrarlandı. Hemen akabinde 20 Temmuz'da toplanan Heyet-i Vükela "Atina'ya bir karış toprak dahi vermemek kararını aldı." Çünkü Yunanların Babıâli ile samimi bir anlaşma yapmaya niyetleri olmadığı daha ilk adımda anlaşılmıştı. Fotiyades Bey tarafından Safvet Paşa'ya gönderilen rapor aynı zamanda İstanbul'daki İngiliz Büyükelçisi Layard ile paylaşıldı.¹⁶ Söz konusu rapora göre, Yunanlar Babıâli'yi tahrik ederek savaşa sürüklemek istiyor ve bu sayede Avrupa'nın sempatisi ve desteğiyle daha fazla toprak kazanabileceklerini ümit ediyordu. Şimdiden Krupp topları ile donatılmış on batarya ve otuz bin kişilik öncü kuvvet hazırlamışlardı. Fotiyades Bey, "Yunanistan Devlet-i Aliyye ile muharebe etmek için asla kendi kuvvetine güvenmiyor" demekteydi. Yalnız kaldıkları takdirde yenilecekleri pekâlâ biliyorlardı. Motivasyon kaynaklarının başında, Avrupa kamuoyu ve devletlerinden geleceklerini umdukları maddi yardımlar yer alıyordu.¹⁷ Bu sırada Avrupa başkentlerinde temaslarda bulunan Delyannis, büyük ihtimalle isteklerine taraftar bulmak için uğraşıyordu.

Bununla birlikte Yunanların girişmiş oldukları askeri hazırlıklar Yunan maliyesine ağır bir yük getirecek ve Fotiyades Bey'e göre, borçlanmaya mecbur bırakacaktı. Silâh altına alınan Yunan askerlerinin mali yükü bütçenin yaklaşık üçte biri kadardı. Bu yükü uzun süre taşımak

Metinleri, C:I, TTK Basımevi, Ankara, 1953, ss.403-424; Mahmut Celâleddin Paşa, ss.684-698; B. H. Sumner, **Russia and the Balkans 1870-1880**, Archon Books, London, 1962, ss.658-669; "The Treaty of Berlin", **The Times**, 15 July 1878; **Tercüman-ı Hakikat**, 18 Temmuz 1878.

¹⁶ Kurat, Layard'ın bu rapor karşısında bir yorumda bulunmadığını ve sadece iddiaları Salisbury'ye ilettiğini belirtiyor. Bkz., Layard'dan Salisbury'ye, 21 Temmuz 1878, No.434, **F.O 78/2794**'den aktaran Yuluğ Tekin Kurat, **Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği 1877-1880**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara, 1968, s.126. Ayrıca bkz., Rifat Uçarol, "1878 Berlin Antlaşması'na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu ve Yunanistan'a Toprak Verilmesi (1878-1881)", **Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler**, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1986, s.214-215.

¹⁷ Yunanları cesaretlendiren, devletlerin kendilerine destek olacakları itikadıydı. Fotiyades Bey'e göre bu düşünce Atina'da çok yaygındı. Bu nedenle halk askeri nümayişle hudut düzenlenmesinin gerçekleşmesini istiyordu. "Hatta bizimle bir muharebe ettikten sonra Avrupa müdahalesi muzaheretle emellerine daha muvaffak bir hatt-ı hududa nail olabileceklerini tahayyül mertebesine kadar gidiyorlar." Bkz., "Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 16 Temmuz 78 Tarihiyle Atina Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Tahriratın Tercümesidir", **BOA, Y.PRK.HR.**, 3/20, s.3.

istemeyen Yunan Hükümeti biran evvel sınır düzenlemesini kendi lehine çözümler peşine düşmüşlerdi.¹⁸

Osmanlı Devleti ise Yunanların düşürmek için uğraştıkları tuzağın farkında olarak savaş seçeneğini geri planda tutuyor ama sınırlarını korumak için önlemler almaktan geri kalmıyordu.¹⁹ Layard anılarında, Yunanların güçlerini saldırı için Türk sınırında hazır tuttıklarını, Teselya ve Epir’de entrikalarını sürdürüp ajanları ile galeyanı ve kargaşayı körüklediklerini belirttikten sonra Osmanlı Devleti’nin sadece güvenlik amacıyla önlemler aldığını ekliyor: “Önlemlerin yalnızca korunma amacıyla alındığını ve ne olursa olsun Yunanistan’a saldırma gibi bir niyetlerinin olmadığına dair Türk Hükümeti’nden en kesin güvenceleri aldım.” diyor.²⁰

Meselesinin Başlarında İngiliz Politikası ve Preveze Görüşmeleri

Londra’daki Osmanlı Büyükelçisi Musurus Paşa, Yunan sınır meselesi ile ilgili olarak Ağustos’un ortasında Salisbury ile görüştü. Musurus Paşa, Yunanların istedikleri yerlerin Atina’dan çok daha fazla nüfusu içerdiğini ve bir mücadele durumunda İngilizlerin Yunanları cesaretlendirmemesi gerektiğini belirtti. Salisbury, Musurus Paşa’nın söylediklerini haklı bulmasına rağmen çözüm için en azından Golos ve Narda Körfezleri’nin Yunanistan’a bırakılmasını arzu ediyordu.²¹

Meselenin başlarında İngiltere’nin Yunan sınır meselesi hakkında yürüttüğü politika, meselenin iki taraf arasında görüşülmesi ve başka devletleri işe karıştırmaksızın bir sonuca varılması yönündeydi. Görüşmelerin başlaması için Berlin Antlaşması’nın ilgili hükmü hatırlatılarak Babıâli uyarılacaktı. Türkgeldi’nin belirttiği üzere ısrarda bulunmuş olunabilirdi fakat daha ileri gidilmeyecekti. Layard’ın aldığı talimatta, uyarının baskıya dönüşmemesi tembihlendi.²² İngiltere daha önce iki tarafa da verdiği vaatleri unutmadığını göstermek için detaylara fazla karışmamaya gayret etti. Layard’ın bu konuda üstlendiği görev, iki devlet arasında en kısa sürede anlaşmanın yapılmasının yollarını bulmaktı.

1878 yazı Osmanlı Devleti’nin meseleyi ağırdan alması Yunan Hükümeti’nin ise fırsat kollamasıyla geçti.²³ Eylül başında Delyannis sabırsızlanıyordu. Babıâli, heyet atanmasıyla ilgili bir şey yapmadı.²⁴ Ekim ayı geldiğinde savaş tehlikesi kendisini daha çok hissettirmeye başladı. Ortaya çıkan gerginliğin savaşla sonuçlanması büyük zahmetler sonucu güvenceye alınmaya çalışılan Avrupa barışını tekrar çıkmaza sürükleyebilirdi. Bu durumda başta

¹⁸ “Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 30 Temmuz 78 Tarihiyle Atina Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Tahriratın Tercümesidir”, **BOA, Y.PRK.HR., 3/20**, s.1.

¹⁹ Osmanlı Devleti’nin amacı savaştan uzak durmaktı ama Medlicott’un ifadesine göre, Teselya ve Epir’de olası bir saldırı karşısında askeri hazırlık yapılmıştı ve on sekiz tabur gönderilmişti. Bkz., W. N. Medlicott, **The Congress of Berlin and After, A Diplomatic History of the Near Eastern Settlement 1878-1880**, Second Edition, Frank Cass & Co. Ltd., London, 1963, s.147-148. Davison ise Medlicott’un eserinden alıntı yapmasına rağmen on altı taburun sevk edildiğini söylüyor. Bkz., Davison, s.242. Ayrıca bkz., Akyay, s.115-116; Kurat, ss.125-136.

²⁰ **The Queen’s Ambassador to the Sultan, Memoirs of Sir Henry A. Layard’s Constantinople Embassy 1877-1880**, (Ed. Sinan Kunalalp), The Isis Press, İstanbul, 2009, s.464-465.

²¹ “Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 15 Ağustos 78 Tarihiyle Londra Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Tahriratın Tercümesidir”, **BOA, Y.PRK.HR., 3/30**, s.2.

²² Türkgeldi, s. 170; **Memoirs of Sir Henry A. Layard’s**, s. 465.

²³ Kurat, s. 127.

²⁴ Davison, s. 243.

İngiltere olmak üzere diğer devletler, Osmanlı Devleti ile Yunanistan'ın görüşmelere başlaması için devreye girdiler ve Kasım ayında görüşmelerin başlaması yönünde adımlar atıldı.²⁵ Aralık 1878 başında Osmanlı yönetimindeki değişiklik ile Hayreddin Paşa Sadaret'e ve Karatodori Paşa Hariciye Nazırlığı'na getirildi. Yunan sınır meselesi yeni yönetimin yoğun mesaisini oluşturan konulardan biri oldu.²⁶

Büyük Güçler'in teşebbüsleri ve ihtarları üzerine 12 Kasım 1878 tarihinde toplanan mecliste tanzim edilen evrak Padişah'a sunuldu. 16 Aralık 1878'de Padişah konunun araştırılması ve tartışılması ile ortaya çıkan sonucun mazbata ile kendisine sunulmasını istedi. Mazbatada kongre kararlarının sınır düzenlemesini gerekli kıldığı yazılıydı. Büyük Güçler'in meseleye dâhil olmaları işleri daha da karıştıracaktı. Yunanlara arazi terki meselesinin külliyen reddedilmesinin imkânı yoktu. Bu maddeye karşı çıkmak, kararı Büyük Güçler'in inisiyatifine bırakmak anlamına geliyordu. Daha önceki örneklerden hareketle Büyük Güçler'in kararı belirlemesi daha zararlı görünerek müzakerelerin başlaması için komiserlerin seçilmesine karar verildi.²⁷ 18 Aralık'ta Yanya Kumandanlığı'nda bulunan Ahmet Muhtar Paşa, Osmanlı tarafını temsil edecek birinci komiser olarak seçildi.²⁸

Aralık sonunda Babiâli, 16 Temmuz tarihli Delyannis'in notasına 24 Aralık'ta Karatodori Paşa imzalı bir telgraf ile cevap verdi.²⁹ Osmanlı temsilcileri ile Yunan temsilcileri arasındaki görüşmeler 6 Şubat 1879 tarihinde Yunanistan'ın Adriyatik kıyısında bulunan Preveze'de başladı. Yunanlar Berlin Antlaşması'nda yer alan 24. maddeyi dayanak göstererek, Teselya ve Epir'i sınırlarına dâhil etmek istiyordu.³⁰ Akıllarında sürekli Berlin Antlaşması'nda belirlendiğini savundukları bir sınır imgesiyle görüşmelere katılıyor ve bu yönde bir sonucun umudunu taşıyorlardı. Osmanlı tarafı ise Bismarck'ın 18. protokolde Osmanlı temsilcilerinin Yunan sınır meselesine dair yaptıkları itiraza verdiği, kararın uygulanmasında bir zorunluluk

²⁵ Kurat, s. 128.

²⁶ Tunuslu Hayreddin Paşa (4 Aralık 1878-29 Temmuz 1879) sadrazamlık makamına geldiğinde "yönetimin ağır sorumluluğunu üstlenmek durumunda kaldım" diyordu. Memleketin ve meselelerin durumunu 13 madde halinde anılarında sıraladı. Bkz., Muhammed Salah Mzali, Jean Pignon, **Tunuslu Hayreddin Paşanın Hatıraları**, çev. Belma Aksun, Nehir Yayınları, İstanbul, 1997, s.58-59. Ayrıca bkz., Abdurrahman Şeref Efendi, **Tarih Musahabeleri**, sadeleştiren Enver Koray, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985, s. 236-237; İbnülemin Mahmut Kemal İnal, **Son Sadrazamlar**, Cilt:II, 3. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982, s. 900; Mehmet Zeki Pakalın, **Son Sadrazamlar ve Başvekiller**, Cilt:4, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1944, s. 326.

²⁷ "...bunun külliyen reddi yoluna gidilmesi bir faideye müfid olmayıp belki devletlerin tavassutunu ihtiyara evvel emirde bizim taraftan sebebiyet verilmiş olacağı ve bu ise düvel-i malumanın şimdiye kadar bu misellü muamelatda görülen sevabık-ı ahval (geçmiş haller) ve ifa'line kıyasen neticesi muzırat-ı zaideden (daha fazla zarardan) gayrihali..." olmayacağı açıktı. Bkz., **BOA, Y.EE.d., 1213**, s. 166-167.

²⁸ **BOA, Y.EE.d., 1213**, s. 167-168. Berlin Kongresi'nde Teselya ve Epir'in yanı sıra Girit'in de Yunanistan'a devri mevzusu Yunanlar tarafından ortaya atılınca zaten karışık bir halde bulunan Girit, sorunlar yumağına eklendi. 9 Eylül 1878'de Ahmet Muhtar Paşa, olağanüstü görevle Girit'e gönderildi. Karışıklıklar kontrol altına alınarak 23 Ekim 1878 Halepa Sözleşmesi ile itidal sağlandı. Kasım sonunda Yanya Kumandanlığı'na atanan Ahmet Muhtar Paşa, Girit görevindeki başarısının da etkisiyle Yunan sınır meselesini görüşmek üzere tayin edildi. Bkz., Rifat Uçarol, **Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Bir Osmanlı Paşası ve Dönemi**, Milliyet Yayınları, 1976, ss.133-143; Uçarol, "1878 Berlin Antlaşması'na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu...", s. 217.

²⁹ Davison, s. 245.

³⁰ 24 Şubat tarihli haberde, görüşmelerde çok az ilerleme kaydedildiği ve Yunanların Kongre tavsiyelerine dayanmayan hiçbir öneriyi dinlemeyi reddettikleri yazılmaktaydı. Bkz., "Turkey and Greece", **The Times**, 24 February 1879.

olmadığı ve bunun bir arzudan ibaret olduğu cevabına bel bağlamışlardı.³¹ Osmanlı tarafı protokolün bir tavsiye niteliği taşıdığı ısrarını görüşmelerin sonuna kadar sürdürecekti.

Farklı beklentilerle bir araya gelen taraflar doğal olarak bir sonuca ulaşamadılar. Preveze'deki görüşmeler 18 Mart 1879 tarihinde son buldu.³² Ortak paydada buluşabilmek için diğer devletlerin de etkisiyle görüşmelerin devamı gelecekti. Dünya üzerindeki Büyük Güçler'in oluşturduğu dengeler ve sistem olmasaydı Osmanlı Devleti bu sorundan daha kolay kurtulabilirdi belki ama Rusya karşısında kendisine yardımcı olan bu denge ve Avrupa sistemi Yunan sınır meselesinde Osmanlı Devleti için bir handikap oluşturdu.

Görüşmelerin Çıkmaza Girmesi ve II. Abdülhamit'in Çıkar Yol Arayışı

Preveze'deki görüşmeler devam ederken Padişah, Meclis-i Vükela'ya üzerinde düşünülmesi gereken iki soru yöneltti. Birincisi soru Yunanlara arazi terkine mecbur muyuz? Diğeri ise bu duruma karşı Meclis-i Mebusan'ın itirazı olur mu ve olursa karara razı etmemiz mümkün mü?³³ İlk bakışta soruların yersiz olduğu akla gelebilir çünkü arazi terki ile ilgili görüşmeler artık resmi düzeydeydi ve Meclis-i Mebusan yaklaşık bir yıldır kapalıydı.

Bu sorular II. Abdülhamit'in yönetim anlayışına dair ipuçları sunmaktadır. II. Abdülhamit Berlin Antlaşması ile kesinleşen toprak kayıplarına bir miktar daha ekleyerek içinde bulunan durumdan kurtulabilirdi ve Büyük Güçler'e barıştan yana her türlü fedakârlığı yapacağı mesajını verebilirdi. Devlet çıkarlarına tamamen ters olan bu kolay yol tercih edilmedi. II. Abdülhamit, toprak kaybetmeden bu işi çözüme kavuşturabilecek bir yol bulanabilir mi diye düşünmüş olmalıydı. Belli ki Vükela'nın da çözüm için kafa yormasını istiyordu. Ayrıca kapalı olan parlamento hakkında Vükela'nın ne düşündüğünü öğrenecekti. Meclis-i Vükela mazbatasında bu sorulara verilen cevaplar, Vükela'nın tam olarak düşüncelerini belirlemeye yetecek bilgiyi barındırmamaktadır. Yine de mazbatada Yunan sınır meselesinin geçirdiği süreç ve geldiği nokta ile ilgili ayrıntılı açıklama yer alırken belirlenecek politika hakkında Osmanlı yönetiminin pek seçeneği olmadığı söz konusu mazbatadan izlenmektedir.

Karatodori Paşa'nın kaleminden çıkan 5 Mart 1879 tarihli Meclis-i Vükela mazbatasında, öncelikle iyi anlaşılabilmesi için başlangıcından itibaren meselenin o güne kadar cereyan eden aşamalarının açıklanması gerekli görüldü. Padişah'a sunulan mazbatada özet olarak meseleye ilişkin şu bilgiler verildi: 93 Harbi sırasında Yunanların değişken tutumu ile Plevne mağlubiyetinden sonra Yunanların yayılmacı isteklerine Avrupalı devletlerin etkisiyle karşı çıkılması konuyu öteledi. Dönemin sadrazamı olan Sadık Paşa'nın Layard'a sınır düzenlemesi yapılacağına dair sözlü beyanı İngiltere nazarında bir vaat olarak algılandı. Berlin görüşmeleri başlayınca Salisbury'nin Yunan isteklerini dillendirerek temsilcilerin ilgisini çekmesi ve konunun protokollere dâhil edilmesi ile Yunan sınır meselesi uluslararası bir hal aldı. Padişah'a sunulan mazbatanın devamında Kongre sırasındaki görüşmeler ve kabul edilen

³¹ "Sadarete Yazılan Tezkere-i Hususiye, 9 Ra 96 (3 Mart 1879)", *BOA, Y.EE.d.*, 1017, s. 211; *BOA, Y.EE.d.*, 1020, s. 69.

³² Mahmut Akpınar, *Bir Tanzimat Bürokrati ve Diplomati Olarak Aleksandır Karatodori Paşa (1833-1906)*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010, s.131-132; Akyay, ss.119-122; Davison, s.245-246; Karal, s.113; Kurat, s.128-129; Medlicott, s.354; Türkgeldi, s.172-173; Uçarol, *Gazi Ahmet Muhtar Paşa*, ss. 144-146.

³³ "Sadarete Yazılan Tezkere-i Hususiye, 9 Ra 96 (3 Mart 1879)", *BOA, Y.EE.d.*, 1017, s.211; *BOA, Y.EE.d.*, 1020, s. 69.

teklif açıklandı. Bismarck'ın böyle bir maddenin antlaşmaya ilavesi arzuyu beyan etmekten ibarettir sözleri Osmanlı temsilcilerini rahatlasa da Berlin Antlaşması'ndan birkaç gün sonra Yunanlar sınır değişikliğini görüşecek komiserlerin tayin edilmesi talebinde bulundular. Konu bir müddet “geçştirildikten” sonra Avrupa devletlerinin ihtar ve tebligatları başlayıp baskılarını derece derece arttırdılar. Devlet-i Aliyye arazi ve nüfusça en zararsız bir surette sınır düzenlenmesini içeren bir harita yapmak üzere Seraskerlik makamını görevlendirdi. Üç hat üzerinde haritalar düzenlendi ve komiserler tayin edildi. Mazbatada, Yunanların sadece Berlin Antlaşması'ndaki noktalar üzerine müzakerelere girişeceklerini beyan etmeleri ve başka seçenekleri görüşmeye yetkili olmadıkları nedeniyle müzakerelerin tıkanıdığı belirtildi. Babıâli, Büyük Güçler'e Berlin Antlaşması'ndaki noktaların kesin olmadığını ve Yunan ısrarlarının haksızlığını tebliğ ettiyse de Devlet-i Aliyye'nin teklif ettiği hatlar ne Yunanları ne de Büyük Güçler'i ikna ve hoşnut edemedi. Bu yönde devletlerden alınan cevaplar mazbataya ek olarak sunuldu.³⁴

Bu açıklamalardan sonra mazbatada “Yunanistan'a bir miktar arazi terk olunması mecburiyeti tebeyyün eder” denilmektedir. Çünkü kongreden evvel İngiltere'ye bu yönde gayri resmi biçimde şifahen söylenmiş sözler vardı ve konu kongre görüşmelerinde yer alarak Berlin Antlaşması'na bu yönde bir madde eklenmişti. Şimdi Preveze görüşmeleri başlamış iken politika değiştirip arazi terkine rıza gösterilmemesi “*enva'i muhataratı dai olacağı derkardı (çeşitli zorluklara sebep olacağı açıktı).*”

Birinci soruya verilen cevapta Yunanistan'a arazi terk edilmesi mecburi görüldü. İkinci soruya gelindiğinde uzunca bir açıklama yapılmadı. Heyet-i Mebusan'a bu tür konularda müracaat olunması kanun hükmüne göre zaruri ise de Heyet-i Mebusan toplanmamıştı. Toplansa bile mebusanın görüşü alınıncaya kadar hayli vakit geçecekti. Bu uzun süre zarfında Devlet-i Aliyye daha zararlı çıkacağı düşünüldüğü için mazbata, işin bir an evvel bitirilmesinin hayırlı olacağı görüşüyle bitirildi.³⁵

³⁴ Söz konusu mazbatanın yer aldığı 1020 numaralı defterin devam eden sayfalarında gelen cevaplar bulunmaktadır. Alman Dışişleri mesele kemale ermeden konuşmanın doğru olmadığını savunurken Fransızlar amaçlanan huzurun bir an evvel sağlanması taraftarıydı. Hariciye Nezareti'nden gönderilen 22 Şubat tarihli telgrafa 24 Şubat 1879 tarihinde Londra Sefareti'nde gelen cevapta Musurus Paşa, Salisbury ile görüşmesini aktardı. Musurus Paşa Epir'in verilmesi durumunda Arnavutların ayaklanacağını ifade etti. Salisbury ise gösterilen hatları az bularak diğer devletler konuya müdahalede bulunmadan sınır meselesinin iki taraf arasında çözüme kavuşturulması temennisini bildirdi. Berlin, Paris ve Londra'dan gelen telgraflar için bkz., **BOA, Y.EE.d., 1020**, ss. 77-80. Yunanistan'ın topraklarına katmak istediği bölgede, bu fikre çok muhalif olan Arnavut nüfus bulunmaktadır. Bkz., “The Greek Frontier”, **The Times**, 27 October 1879. Yunanistan'ın amaçlarından biri de Yanya ve Epir bölgesindeki Ortodoks kiliseleri ve okulları aracılığı ile Ortodoks Arnavutlara Grek-Hellen kültürünü benimsetme çabasıydı. Ortodoks Arnavutları Yunan sayma eğilimi ile Yunanistan'ın “*Megali İdea*”sı açısından ciddi bir tehdit oluşturan Ortodoks Arnavutlar arasındaki milliyetçilik akımı etkisiz hale getirilmeye çalışılıyordu. Bu nedenle Yunanlar, “*Güney Arnavutluk'ta hızlı bir şekilde Rum okulları açmaya ve Hellenizm propagandası yapmaya başlamıştı.*” 1850'den sonra Rum okulları Arnavutlar arasında yaygınlık kazandı ve başka alternatifleri olmayan Arnavutlar, bu okullara devam etmek zorunda kaldı. Bu süreç ise Ortodoks Arnavutlar arasında “*Arnavut ulusal bilincinin gelişmesinde önemli bir rol oynadı.*” Bkz., Bilgin Çelik, “Arnavut Ulusal Hareketi İçinde İlginç Bir Dönemeç: Ortodoks Arnavutların Patrikhane'den Ayrılma Çabaları”, **OTAM Dergisi**, Sayı:16, 2004, s. 135.

³⁵ “Meclis-i Vükela Mazbatası Suretidir, 11 Ra 96 (5 Mart 1879)”, **BOA, Y.EE.d., 1020**, ss.70-77. Türkgeldi'nin eserinde mazbatanın transkripsiyonu yer almaktadır. Ancak Padişah'ın sorularının yazılı olduğu tezkere ile Berlin, Paris ve Londra'dan gelen telgraflar bulunmamaktadır. Ayrıca tarih konusunda da farklılık

Meclis-i Vükela'nın Padişah'ın yönelttiği sorulara verdiği cevaplar muhtemel Padişah'ın bildiği hususlardan ibaretti ve Padişah'ı memnun etmekten uzaktı. İşin bitirilmesi hayırlı olacaktı kuşkusuz. Ama tamamen Yunanların istekleri doğrultusunda Osmanlı Devleti aleyhine sınır sorununun çözülmesi kabul edilmezdi. Yılın sonuna doğru Hobart Paşa'nın *The Times* gazetesinde yayımlanan makalesi bu konuyla ilgiliydi: “Kimse bir an için, cesur fakat talihsiz komşusundan Yunan toprak talebinin adaletine ilişkin herhangi bir argüman ileri süremez; kimse bir an için Türkiye devasa düşmanı tarafından toza fırlatıldığında Yunanistan savaşa girmekten kaçındığı için şimdi Türkiye topraklarından bir kısmını almaya hak kazandığı argümanını adil bir şekilde destekleyemez.”³⁶

Hobart Paşa'nın yaptığı yorum muhtemelen II. Abdülhamit'in Vükela'dan duymak istedikleriydi. Yunan sınır meselesine dair tarafların ikinci kez bir araya geldiği bir zamanda böyle bir makalenin yayımlanması, Yunanlara toprak vermeye mecbur muyuz sorusunun akıllardan çıkmadığını düşündürüyordu. Bununla birlikte toprak kaybını aza indirme çabasının bir ürünü olarak da görmek mümkündür.

İngilizlerin Temkinli Tarafsızlığı Sürüyor

18 Mart 1879 tarihinde Preveze'deki görüşmelerin son bulması üzerine Türkgeldi, Yunan Dışişleri Bakanı Delyannis'in 21 Mart 1879'da Büyük Güçler'den arabuluculuk istediğini yazmaktadır.³⁷ Ancak 26 Mart tarihinde Musurus Paşa'nın gönderdiği telgrafta Salisbury, henüz Yunanlar tarafından yapılmış resmi bir talep olmadığını söyledi. Salisbury, daha önce olduğu gibi Musurus Paşa ile görüşmesinde işin iki devlet tarafından bitirilmesi taraftarı olduğunu tekrarladı. Musurus Paşa bu görüşmede Babiâli'nin arabuluculuk isteği olmadığını söyledikten sonra Salisbury'ye, İngiltere'nin Yunanlara “...i'tidal üzere hareket etmesini nasihat ve canib-i Babiâli'den muahharen edilen mesaidat-ı azime ile kanaat eylemesi...” gerektiği yönünde tavır takınmaları tavsiyesinde bulundu. Lord Salisbury “Hükümet-i Yunaniye bu mesele hakkında hiç nasihat kabul etmiyor. İş Yanya'nın Yunanistan'a terkinde değildir. Asıl müşkilat-ı azimeye mucib olan şey Yenişehir ve Golos meselesidir. Hükümet-i Yunaniye Yunanilerin kemalen kendisine verilmesi lazım gelir ad eylediği (Arta) körfezini Babiâli'nin alıkoymak istemesini vak'i olan teklifin reddinde en büyük sebep ad ediyor cevabını verdi.”³⁸

Salisbury, Yanya'yı görüldüğünden önemsiz gösteremeye çalışsa da birkaç gün önce *The Times* gazetesinde çıkan haber ile gazeteyi takip edenler Yanya'nın önemi hakkında fikir sahibi olmuşlardı: “Okuyucularımız eğer haritaya bakarlarsa, Korfu ve ona bağlı adaların Yanya'nın çok kuzeyindeki bir noktaya kadar Arnavutluk'un kıyılarını maskeleyeceğini görecekler. Dâhili durumuna bakıldığında Yanya, Arta Körfezi ile buraların arasındaki tüm

bulunmaktadır. Bkz., “Tashih-i hudud-i Yunaniye mes'elesi hakkında Hariciye Nâzırı Aleksandır Karatodori Paşa tarafından kaleme alınan Meclis-i Vükelâ mazbatası suretidir, 11.1.96”, Türkgeldi, ss. 387-392.

³⁶ Hobart Pasha, “The Greek Frontier Question”, *The Times*, 25 October 1879. Ayrıca 1879, 1880 ve 1881 yıllarında *The Times* gazetesinde Yunan sınır meselesine ilişkin “Turkey and Greece”, “The Greek Frontier”, “The Greek Frontier Question” gibi başlıklar taşıyan yüzden fazla haber yapıldığı *The Times* gazetesinin arşivinde görülmektedir.

³⁷ Türkgeldi, s.173. Türkgeldi'den aktaran Uçarol, **Gazi Ahmet Muhtar Paşa**, s.146. Uçarol'dan aktaran ama 29 Mart tarihini veren Akyay, s. 122-123.

³⁸ “Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 26 Mart 79 Tarihiyle Londra Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Telgrafnamenin Tercümesidir”, **BOA, Y.PRK.HR.**, 4/46, s. 3.

arazinin sadece stratejik açıdan değil aynı zamanda ekonomik olarak anahtarı olduğu görülür. Kıyıda ki Biatritza ve Agia'daki Ortodoks nüfusun haricinde Müslüman nüfus çoğunluktadır. Yanya tüm vilayetin ticari, siyasi ve tarımsal merkezidir.”³⁹

17 Nisan tarihinde konu İngiliz Parlamentosu'na taşındı. Lord Edmond Fitzmaurice tarafından verilen teklife göre, Berlin Kongresi'nin 13. protokolünde yer alan tavsiyeler uygulanmadığı takdirde Yunanların memnuniyetinin sağlanamayacağı görüşü belirtildi. Yunan isteklerinin kabul edilmesi önerisi üzerine Avam Kamarası'nda Yunan sınır meselesi tartışıldı.⁴⁰ Bu teklifi henüz muhalefette bulunan Gladstone ile birlikte bazı üyeler destekledi. Gladstone konuşmasında, Berlin Antlaşması'nın Yunanlara umut olduğunu, Yunanistan'ın özgürlük ve mutluluğunun çıkarları açısından değerli ve önemli tavsiyeler içerdiğini ama hükümetin yeterince konunun takipçisi ve destekleyicisi olmadığı eleştirisinde bulundu.⁴¹ Söz alan Maliye Bakanı Stafford Northcote, sadece Doğu'daki huzur için değil Türkiye'den çok daha fazla ülkeyi ilgilendiren bu konuda Türkiye ile Yunanistan arasında makul ve tatmin edici bir düzenleme yapılması gerekliliğine büyük önem verdiklerini belirtti. Ancak Bakan, Berlin Kongresi'nde kesin bir sınır belirlenmediği ve tavsiyenin harita ve coğrafi özellikler incelenirse belirsizlikler içerdiği ve bunun da kasıtlı olduğu kanısındaydı. Salisbury'nin daha önce kullandığı dile uygun olarak, sınır düzenlemesinin iki devlet arasında doğrudan bir mutabakat çerçevesinde yapılması gerektiğini ve bunun için destek verilmesi ve teşvik edilmesinin altını çizdi.⁴² Görüşme sonunda İngiliz Parlamentosu'nda 47 oya karşı 63 oyla sınır meselesine doğrudan müdahil olmama kararı kabul edildi.

Sınırdaki Haydutluk Faaliyetleri ve İstanbul Görüşmeleri

Preveze'deki görüşmelerin son bulması ile Osmanlı sınırında ve topraklarında Yunanların yürüttükleri haydutluk faaliyetleri hızlandı. 20 Mart 1879 tarihli *Tercüman-ı Hakikat* haberinde Yunan tarafından Osmanlı topraklarına saldırarak bazı köylere tasallut olan beş yüz kadar eşkiyadan bahsediliyordu.⁴³ Haziran başında Konsolos Blunt'un paylaştığı Teselya ile ilgili raporda, Türk yetkililerinin zamanlarını ve dikkatlerini bu dönemde neredeyse tamamen haydutların kovuşturulmasına ayırdıkları yazıldı.⁴⁴ Bu durum karşısında Osmanlı Devleti

³⁹ “The Greek Frontier”, **The Times**, 20 March 1879. *The Times* gazetesinin bu haberinden hareketle, Osmanlı Devleti lehinde hareket ettiği zannedilmemelidir. 8 Ekim tarihinde, Preveze'de Türklerin yaptığı teklifin hem Yunanlar hem de Avrupa için sürpriz olduğu yazılmaktadır. Yanya'nın terki ile beraber Salamiryas ve Kalamas'ın güney bölgelerinin tamamının muhalefet olmaksızın devredileceği bekleniyordu denilmektedir. Bkz., “The Greek Frontier Question”, **The Times**, 8 October 1879.

⁴⁰ Osmanlı belgelerine yansıyan söz konusu teklif şöyledir: “Komünler meclisinin i'tikadınca şarkın asayiş-i metalib-i muhakka-ı Yunaniyenin is'af olunmasını (hak iddia ettikleri isteklerinin kabul edilmesini) icab eder ve eğer Berlin Kongresi'nin on üçüncü protokolünde münderiç vesayanın (öğütlerin) icrası temin olunmaz ise Yunanistan kaffe-i mertebe hoşnud edilmiş ad olunamaz.” Bkz., “Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 18 Nisan 79 Tarihiyle Londra Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Telgrafnamenin Tercümesidir”, **BOA, Y.PRK.HR.**, 4/46, s.1; **Hansard, Treaty of Berlin – Protocol 13 – Greece and Turkey – Rectification of Frontier. – Resolution., HC., Deb., 17 April 1879**, Vol.245, ss. 525-570.

⁴¹ **Hansard, Treaty of Berlin – Protocol 13 – Greece and Turkey – Rectification of Frontier. – Resolution., HC., Deb., 17 April 1879**, Vol.245, ss. 540-546.

⁴² **Hansard, Treaty of Berlin – Protocol 13 – Greece and Turkey – Rectification of Frontier. – Resolution., HC., Deb., 17 April 1879**, Vol.245, s. 547-548.

⁴³ “Havadis-i Ecnebiyye, Yunan”, **Tercüman-ı Hakikat**, 20 Mart 1879.

⁴⁴ Raporda ayrıca, Nisan ayı boyunca haydutlarla bağlantılı dava on beşten az değilken, Mayıs ayında kaydedilen sayı dört, Haziran ayında yalnızca iki dava olduğu vurgulanıyor. Bkz., “Consul-General Blunt to the Marquis of

sınırlarını korumak için önlem almaktan geri kalmıyordu. Ağustos başında Yunan Hükümeti, Teselya'da otuz iki bin, Epir'de ise yirmi bin Osmanlı askerinin bulunduğu ve bu birliklere askeri levazım gönderildiğine dair konsoloslarından bilgi alması üzerine bir Yunan alayına öteki taraftaki birliklerin hareketini izlemek için sınıra yaklaşması emrini verdi.⁴⁵

Ağustos ayında Osmanlı Devleti ve Yunanistan arasında görüşmeler tekrar başlayacaktı. İkinci kez tarafların bir araya gelmesinde Büyük Güçler etkili oldu. 9 Haziran'da Büyük Güçler'in Atina'daki temsilcileri, sınır düzenlemesinin görüşülmesi amacıyla Yunan temsilcilerinin İstanbul'a gönderilmesini teklif ettiler.⁴⁶ 11 Haziran'da Yunan Hükümeti öneriyi kabul etti. Ancak Layard'a bir talimat verilmemişti ve doğal olarak Babıâli'nin durumdan henüz haberi yoktu.⁴⁷

Salisbury, 12 Haziran'da Layard'a gönderdiği talimatta Babıâli'ye yapılacak tavsiyelerin uyumlu olmasından bahsetti. Kabul görecektir tarzda hükümler içeren tavsiyeler barışı getirebilirdi.⁴⁸ Layard, 20 Haziran'da Karatodori Paşa ile görüşüp İstanbul'da görüşmeleri düzenlemek için en erken tarihin kendisine bildirilmesini istedi.⁴⁹ 19 Temmuz tarihli *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinin haberinde Yunan sınır meselesinin İstanbul'daki diplomasi dairelerini çok düşündürdüğünü ve "Üç gündün beri Yunan 'hudud meselesi' adeta bir Yunan 'mesele-i harbiyesi' nazarıyla görülmeye başladığını" yazdı.⁵⁰ 29 Temmuz 1879'da beşinci kez Hariciye Nazırı olan Safvet Paşa, 23 Ağustos'ta başlayacak görüşmelerin başkanlığına getirildi ve ilk görüşme Kanlıca'daki yalısında yapıldı.⁵¹

Salisbury (4 July 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, ss. 5-7.

⁴⁵ "Mr. Corbett to the Marquis of Salisbury (1 August 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s.30.

⁴⁶ "Mr. Corbett to the Marquis of Salisbury (9 June 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 1.

⁴⁷ "Mr. Corbett to the Marquis of Salisbury (11 June 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s.2. Konsolos Edwin Corbett, Majestelerinin Hükümeti adına Yunan Hükümeti'ne olumlu cevaptan dolayı teşekkürlerini iletliyordu. Bkz., "Mr. Corbett to the Marquis of Salisbury (14 June 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 3.

⁴⁸ "Turkey and Greece", **The Times**, 2 July 1879.

⁴⁹ "Sir A. H. Layard to the Marquis of Salisbury (21 June 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 4-5.

⁵⁰ "Yunan İş'i", **Tercüman-ı Hakikat**, 19 Temmuz 1879. Konuyla ilgili çok fazla olmasa da çeşitli haberler çıkıyordu. Görüşmeler yaklaştığı zaman *İstanbul* gazetesinin haberi *Tercüman-ı Hakikat* tarafından eleştirildi. Avrupa'da dillendirilen "kraldan ziyade kral taraftarı" sözünün ne kadar doğru olduğu söylenen haberde *İstanbul* gazetesi, Yanya'nın Yunanistan'a verilmesi fikrine yakınlığından ötürü Yunan'dan ziyade Yunan taraftarı olarak suçlandı. Bkz., "Yunandan Ziyade Yunan Taraftarı", **Tercüman-ı Hakikat**, 21 Ağustos 1879.

⁵¹ Safvet Paşa, İstanbul'da bulunan Yunan Bakan'a Komisyon üyelerinin ilk toplantısının 23'ünde gerçekleşmesini umduğunu belirtti. Bkz., "Mr. Corbett to the Marquis of Salisbury (21 August 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s.33. 24 Ağustos'ta Layard, Osmanlı ve Yunan temsilcileri arasında ilk görüşmenin dün yapıldığını bildirdi. Bkz., "Sir A. H. Layard to the Marquis of Salisbury (24 August 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880).**

Görüşmeler gergin bir atmosferde başlayıp aynı şekilde devam etti. İlk görüşme 28 Ağustos tarihine ardından 31'ine sarktı.⁵² Türk yetkililer görüşmelerin Berlin Kongresi temelinde olacağını duyurmuşlardı.⁵³ Ama en büyük sıkıntı, tarafların sınır meselesi ile ilgili Berlin Kongresi referans gösterildiği zaman algıladıkları imgenin farklılığında yatıyordu. Layard, Eylül başındaki görüşmenin detaylarını Salisbury'ye aktardı. Yunan temsilciler Berlin Kongresi'nin 13. Protokolü'nün zorunlu olup olmadığını tartışılmasını bile reddediyor ve burada belirtilen sınırların müzakerelere temel oluşturması gerektiğini tekrar ısrarla savunuyorlardı.⁵⁴ Hatta Yunan tarafı Berlin Kongresi'nde belirlenen hattı genişletmek istiyorlardı. Kalamas ve Köstem Vadileri'nin kuzey tarafları sınır kabul edilmeliydi. Bu istek Türkgeldi'ye göre, Berlin hattını dokuz bin kilometre kare büyütme anlamına geliyordu. Doğal olarak Osmanlı tarafı itirazda bulundu ve teklif olarak bu vadilerin güney tarafının sınır olabileceğini böylece Narda ve Golos Körfezleri'nin güvenliğinin Osmanlı Devleti'ne bırakılmasını önerdi. Ancak uzayan görüşmelerde uzlaşa sağlanamadı.⁵⁵

Eylül sonunda Salisbury, kısa bir sürede olumlu bir sonuca ulaşamayacağını farkındaydı ve Layard'a Osmanlı Devleti'ne baskıda bulunulacak bir zaman olmadığını yazdı.⁵⁶ Görüşmeler Ekim ayında devam ederken Babıâli, Berlin Antlaşması'nda imzası bulunan devletlerdeki temsilciliklerine bir telgraf gönderdi. Babıâli, Büyük Güçler'in Safvet Paşa'nın makul, açık ve basit olarak nitelendirdiği beyanını onaylayacaklarına ve bunların Yunanistan Hükümeti tarafından kabul edilmesi için nüfuzlarını kullanacaklarına inanmaktaydı.⁵⁷ Ertesi gün Salisbury ile görüşen Musurus Paşa, Osmanlı Devleti tarafından önerilen formülün, itiraza sebep olsa bile genel olarak, İstanbul'da yapılan görüşmelerde uygun bir başlangıç noktası

Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier, s.34. Bununla birlikte *Vakit* gazetesinin 23 Ağustos tarihli nüshasında şöyle bir haber vardır: Yunan meselesini görüşmek üzere tayin edilen zevatın dünkü gün Safvet Paşa'nın sahilhanesinde bir araya geldiler. Esas müzakereyi teşkil edilecek hazırlıktan sonra ikinci içtima için tayin olunacak yevm-i mahsusat Safvet Paşa tarafından erkân-ı meclise bildirilmesi kararlaştırıldı. Bkz., *Vakit*, 23 Ağustos 1879. Türkgeldi, eserinde toplantı tarihi olarak 22 Ağustos'u işaret etmiş ve büyük olasılıkla diğer çalışmalarda da bu eserden hareketle aynı tarih kullanılmıştır. Bkz., Türkgeldi, s.174. Karşılaştırmak için bkz., Akpınar, s.130-131; Akyay, s.125; Kurat, s.131; Davison, s.247; Uçarol, "1878 Berlin Antlaşması'na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu...", s.221.

⁵² "Mr. Corbett to the Marquis of Salisbury (28 August 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 36.

⁵³ "Sir A. H. Layard to the Marquis of Salisbury (24 August 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 35.

⁵⁴ "Sir A. H. Layard to the Marquis of Salisbury (6 September 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, ss.43-45.

⁵⁵ Türkgeldi, s.174-175. Ayrıca bkz., Kurat, s. 131-132.

⁵⁶ "The Marquis of Salisbury to Sir A. H. Layard (24 September 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s.53.

⁵⁷ "Mr. Malet to the Marquis of Salisbury (6 October 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s.70.

olabileceğini ifade etti. Salisbury, uzlaşmacı ton kullanmanın uygunluğunu ve Osmanlı Devleti'nin sınır sorununun çözümüne aşırı önem verilmesi gerektiğini tekrarladı.⁵⁸

Görüşmeler seyrek ve sonuçsuz olmasına rağmen Yunan temsilciler İstanbul'da bulunuyorlardı.⁵⁹ 1880 yılına girildiğinde Yunan Hükümeti artık İstanbul'daki konferanstan bir sonuç çıkmayacağını anlamasına rağmen temsilcilere henüz geri dönüş talimatı vermedi. Yunan temsilcileri, hükümetlerinin kısa süre içinde kendilerine bu yönde bir talimat verileceklerine dair şüphe duymuyorlardı.⁶⁰ Görüşmelerde tarafları memnun edecek sonuç çıkmayınca Yunan temsilciler İstanbul'dan ayrılmaya başladı ve 19 Şubat'a gelindiğinde İstanbul'da hiçbir Yunan temsilci kalmamıştı.⁶¹

Gladstone İktidarı ve İngiltere'nin Meselede Etkin Hale Gelmesi

1874 yılında seçimleri kaybettikten sonra parti liderliğinden ayrılarak bir süre inzivaya çekilen Gladstone'u 1876 yılından itibaren gündemi belirleyen konulardan biri olan Doğu Sorunu inzivadan çıkarttı.⁶² Gladstone, Disraeli Hükümeti'ne yüklenmek için kendisine çok elverişli bir alan buldu. 1876 yılındaki Bulgar olaylarını sınır tanımaz abartılarla ele alarak başlattığı eleştirilerini hükümetin yürüttüğü dış politikayı hedefine alarak devam ettirdi. 1878 yılının ortasında biten Berlin Kongresi'nden Disraeli ve Salisbury, ünlü "*Onurlu bir Barış (Peace with Honour)*" söylemiyle döndüler ama Gladstone bu söylemi hükümeti zayıflatmak için kullanma fırsatını kaçırmadı. Gladstone'a göre Berlin Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nun "*pılı pırtısını (bag and baggage)*" toplama politikasının gerçek bir tasdikeydi.⁶³ Gladstone için bu konu henüz kapanmamıştı.

⁵⁸ "The Marquis of Salisbury to Mr. Malet (7 October 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s.62.

⁵⁹ "Sir A. H. Layard to the Marquis of Salisbury (10 November 1879)", "Sir A. H. Layard to the Marquis of Salisbury (27 November 1879)", "Sir A. H. Layard to the Marquis of Salisbury (28 December 1879)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 96, 98, 115 vd.

⁶⁰ "Mr. Corbett to the Marquis of Salisbury (2 January 1880)" ve "Mr. Corbett to the Marquis of Salisbury (10 January 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 124-125.

⁶¹ İstanbul'daki Yunan temsilcilerinden M. Brailas, kızının evliliği dolayısıyla Korfu'ya hareket edince hiçbir temsilci kalmadı. Diğer temsilciler bir süre önce Atina'ya dönmüşlerdi. Bkz., "Mr. Corbett to the Marquis of Salisbury (19 February 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 [C.2555] Greece, No. 2 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 13.

⁶² Francis Birrell, **Gladstone**, Duckworth, London, 1933, s. 93; Justin McCarthy, **The Story of Gladstone's Life**, Second Edition, Adam and Charles Black, London, 1906, s. 294; W. T. Stead, **Gladstone 1809-1898 A Character Sketch**, William Clowes and Sons, London, 1898, s. 31.

⁶³ John Morley, **The Life of William Ewart Gladstone**, Vol: II, The Macmillan Company, London, 1903, s.575. "*Pılı pırtısını*" toplamak tanımını Gladstone, **Bulgarian Horrors** eserinde kullandı. Morley'in eserinde sonradan ünlenmiş olan bu tanıma gönderme vardır. Gladstone, eserinde tanımlı şöyle kullanmıştı: "*Türkler kendileriyle birlikte kötü yönetimlerini alıp gitsinler. Onların zaptiyeleri, müdürleri, binbaşları, yüzbaşları, kaymakamları ve paşaları, baştan sona hepsi, pılı pırtısını toplayarak perişan ve dinsiz bıraktıkları yerlerden umarım silinip atılacaktır.*" Bkz., W. E. Gladstone, **Bulgarian Horrors and the Question of the East**, Lovell, Adam, Wesson & Company, New York and Montreal, 1876, s. 38.

1880 seçimlerini Liberal (Whig) Parti kazandı ve Liberal Parti'nin liderliğini tekrar ele geçiren Gladstone⁶⁴ Kraliçe'den onay aldıktan sonra hükümetini kurdu.⁶⁵ Dışişleri Bakanlığı'na Earl Granville getirilirken Osmanlı İngiliz ilişkilerinin seyrini yakından ilgilendiren İstanbul'daki İngiliz Büyükelçiliği görevini özel büyükelçi olarak George Goschen devraldı.

Gladstone'un iktidara gelmeden önce Osmanlı Devleti ve Türkler hakkındaki görüşü, söylemleri ve muhalefet koltuğundan yönelttiği eleştirileri malumdu. Ancak dışişleri yapısı oturmuş bir sistemde bireylerin ani ve köklü değişikliklerden mümkün olduğunca kaçındığı ve devletin devam eden politikalarının sürekliliğini sağlamaya çabaladıkları göz önünde bulundurulduğunda Gladstone'un uygulamaya başlayacağı politikaları temkinli ilerletmesi kaçınılmazdı. Aksi düşünülecek olursa, Yunan sınır meselesinde İngiliz siyasetinin köklü bir şekilde değiştirilmesi umulurdu. Çünkü Gladstone'un Helen kültürüne olan hayranlığı⁶⁶ ve Türklere karşı, benimsemiş olduğu hümanist düşüncelere tezat oluşturacak tarzdaki beyanları bunun açık kanıtı olurdu. Salisbury de Dışişleri Bakanı olduğu zaman Osmanlı'ya yönelik önceki söylemlerini eyleme dönüştürme gibi bir politika peşinde koşmadı. Benzer şekilde Gladstone, reel politikada ülke çıkarları ve önceki politikanın devamlılığını düşünmek zorunda kalacaktı. Bu nedenle Gladstone Hükümeti, Osmanlı Devleti ile ilişkilerinde radikal bir dönüşüme gitmedi. Yinede Gladstone'un iktidarı zamanında İngiltere, Yunan sınır meselesinde daha fazla inisiyatif almaya başladı ve meselenin içine girdikçe yürüttüğü politikalar Osmanlı aleyhinde şekillendi.

İngiltere'nin Sınır Komisyonu Önerisi ve Büyük Güçler'in Meseleye Dâhil Olmaları

Gladstone'un kurduğu hükümetin iktidarı devralması süreci İstanbul'da haklı bir endişe yarattı.⁶⁷ Buna rağmen yeni iktidarın Osmanlı'ya yönelik ilk icraatlarının izlenebileceği

⁶⁴ Partinin iki resmi lideri vardı. Biri Granville diğeri Hartington idi ve Gladstone'un durumu gayri resmiydi. Ama ikisi de Gladstone'un başkanlığı kaptırmayacağını bilincindeydi. Kraliçe önce Granville'e sonra Hartington'a istek göndermesine rağmen sonuçta çok istekli olmasa da Kraliçe, Gladstone'u başbakan olarak atadı. Bkz., Andre Maurois, **Disraeli'nin Hayatı**, çev. İsmail Hakkı Alişan, Vakıf Gazete-Matbaa Kütüphanesi, İstanbul, 1935, s. 360; McCarthy, s. 302; Philip Guedalla, **The Queen and Mr. Gladstone**, Hodder & Stoughton Limited, London, 1933, s. 21, 27; Maurois, s.360; Taha Niyazi Karaca, **İngiltere Başbakanı Gladstone'un Osmanlı'yı Yıkma Planı Büyük Oyun**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s. 240.

⁶⁵ *The Times* 29 Nisan'da genel sonuçların tam listesi yayımladı. Bkz., "The New House of Commons", **The Times**, 29 April 1880. Kabine üyelerinin isimleri için bkz., "The New Ministry", **The Times**, 29 April 1880; Morley, s. 653-654.

⁶⁶ David Williamson, **William Ewart Gladstone, Statesman and Scholar**, Ward, Lock & Co., Limited, London, 1898, ss.130-135; Kurat, s.204. "William Ewart Gladstone iki kutuplu bir dünyaya inanmıştı. Kutubun birinde temelinde Helen ve Roma kültürlerinin bulunduğu medeni Hıristiyan devletler, diğerinde ise geri kalmışlığın temsilcisi olan İslamiyet ve Türkler bulunuyordu." Eton Koleji'nde iken merak sardığı ve hayran olduğu Homer ile ilgili pek çok makale ve beş kitap kaleme aldı. Din hayatını ve siyasi yaşamını şekillendirdi. "Türklere barbar, medenileşmemiş ve medenileşmenin önündeki engel" olarak görmesinin altındaki temel neden dini inanışları doğrultusunda hareket etmesiydi. Bkz., Karaca, s. 32, 77, 80, 88, 89, 100, vd.

⁶⁷ Abdülhamit, İngiltere'deki iktidar değişikliğinden memnun değildi. Çünkü Liberallerin Muhafazakarlardan daha çok Osmanlı'daki tebaaya reform konusunu açacağını ve Rusya'nın kötü idare propagandasına katılacağını farkındaydı. Bkz., Kurat, s. 203. Seçim sonuçlarının Nisan başında İstanbul'da bilindiğini ifade eden Layard, Gladstone ve radikallerin galibiyetinin "Sultan üzerinde ciddi bir paniğe yol açtığını" söylemektedir. Bkz., **Memoirs of Sir Henry A. Layard's**, s. 678. Lord Gladstone'un nutuk-ı meşhurunda İngiltere'nin Osmanlı'ya ihtiyaç-ı kat'iyesi olmadığını belirtmesi *Vakit* gazetesi sütunlarında yer almıştı. Bkz., **Vakit**, 6 Haziran 1880.

Yunan sınır meselesine karşı yürütülen İngiliz politikasında hemen köklü bir değişim olmadı. Ama bazı farklılıklar meydana geldi. Farklılığın kaynağı yalnızca Gladstone'un Osmanlı aleyhindeki tavırlarından kaynaklanmıyordu. Öncelikle görüşmelerin uzayıp gitmesi ile Büyük Güçler'in müdahale ihtimalinin artmasıydı. Diğer taraftan Berlin Antlaşması'ndan eli boş dönen Fransızların uluslararası alandaki prestijini kurtarmak ya da yükseltmek için sınır meselesinde Yunan savunuculuğuna girişmesi, durumu daha zor bir hale sokarak devletlerin müdahalesini kaçınılmaz kılıyordu.⁶⁸ Fransızların barışa giden yolda öne sürdükleri öneriler bir noktaya kadar ötelendi ama Avrupa barışı açısından Fransızlar sürekli göz ardı edilemezdi.

Waddington, Preveze'deki görüşmeler kesildikten sonra İstanbul'da bir elçiler konferansının toplanmasını önermişti. İngiltere bu öneriye olumlu bakmamış ama Büyük Güçler'in arabuluculuğu fikrini ortaya atmıştı.⁶⁹ İngiltere'de 1880 seçimleri yapılmadan önce Fransızlar 19 Aralık 1879 tarihinde Yunan sınır düzenlemesi konusunda yeni bir öneri getirmişlerdi. Bu öneriye göre, Yanya ve Kalamas'ın güneyinde bulunan Müslümanların yoğun buldukları mahaller Osmanlı Devleti'ne bırakılırken, Salamiryas'ın kuzeyi Yunanlara terk edilecekti.⁷⁰ Waddington'un önerisi öncelikle İngilizlere ardından diğer devletlere sunuldu. Öneriden iki gün sonra istifa eden Waddington'un yerine M. de Freycinet, Fransa'nın yeni Dışişleri Bakanı oldu. Freycinet sefelinin önerisine arka çıktı. Bu öneri İngilizler tarafından kabul görmedi. Bu öneri huzuru getirmekten ve Osmanlı Devleti'ni memnun etmekten çok uzaktı. Musurus Paşa, Waddington tarafından sunulan öneriyi kabul etmemesi için Salisbury'ye çok ciddi şekilde baskı yaptı.⁷¹ İngilizler, Fransızların razı olacağı yeni bir öneri üzerinde kafa yordular.⁷² Bu öneriye göre, sınırın en iyi şekilde belirlenebilmesi için bir sınır komisyonu kurulacaktı.⁷³ Öncelikle Aralık ayındaki Fransız önerisinin Türk ve Yunan Hükümetleri tarafından birçok

⁶⁸ Kurat, s.129. 30 Eylül 1880'de Corbett Atina'dan gönderdiği yazıda, Fransızların Yunanistan ile ilgili meselelere yakın ilgi duyduğunu ve Fransız Dışişleri Bakanı'nın Fransa'daki Yunan temsilcisine güvence verdiğini aktardı. Hatta Fransa'nın Büyük Güçler'den ayrılamayacağı için üyelerin rızası olmaksızın bir savaşı üstelenemeyeceğini ve ihtiyatlı tutumunu devam ettirmek zorunda kaldıklarını yazısına ekledi. Bkz., "Mr. Corbett to Earl Granville (30 September 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s.87.

⁶⁹ Parlamento görüşmelerinde Mr. Monk, Waddington'un İstanbul'da elçiler konferansı önerisinin kabul edilip edilmediğini sorduğunda, Mr. Bourke Majesteleri Hükümeti'nin Berlin Anlaşması uyarınca arabuluculuk teklifi yapmayı ve bu arabuluculuğun İstanbul'daki büyükelçiler tarafından yürütülmesini kabul ettiklerini belirtti. Bkz., **Hansard, Treaty of Berlin – The Greek Frontier. – Question, HC., Deb., 9 May 1879**, Vol.246, s. 15-16.

⁷⁰ Türkgeldi, s.176. Önerinin Fransızca nüshası için bkz., "Pro-memoria communicated to the Marquis Salisbury by Admiral Pothuau, December 19, 1879", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 [C.2555] Greece, No. 2 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 1.

⁷¹ Salisbury bu ifadeyi aynen Layard'a gönderdiği telgrafında kullanıyor. Bkz., "The Marquis of Salisbury to Sir A. H. Layard (15 January 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 [C.2555] Greece, No. 2 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s.2. 14 Şubat tarihli *The Times* haberinde de önerinin reddedildiği tekrarlandı. Bkz., "The Greek Frontier", **The Times**, 14 February 1880.

⁷² "Greece and the Powers", **The Times**, 11 February 1880.

⁷³ Avam Kamarası'nda söz alan Maliye Bakanı, önerinin tarihsel gelişimi hakkında kısa bilgi verdikten sonra yeni Fransız Dışişleri Bakanı'nın, Lord Lyons'a Waddington'un önerisine uyduğunu ve Majestelerinin Hükümeti'nin görüşünü almak için istekli olduğunu söyledi. Buna karşı Salisbury, uluslararası Avrupa komisyonu önerisini dillendirdi. Bkz., **Hansard, Address in Answer to her Majesty's Most Gracious Speech, HC., Deb., 5 February 1880**, Vol.250, s. 103-104.

itiraza sebep olduğu vurgulandıktan sonra Fransız Hükümeti ile mutabık kalınan yeni öneri diğer devletlerin görüşüne sunuldu.⁷⁴ 10 Mart 1880 tarihinde Layard'a gönderilen telgrafta Salisbury, Berlin, Paris, Roma ve Viyana'daki temsilciliklerden önerinin kabul edildiğine dair geri dönüş aldığını ve Rusya'nın da aynı düşüncede olduğunu umduğunu bildirdi.⁷⁵

Başlarda tamamen iki devlet arasında çözümün sağlanması üstüne kurulan İngiliz politikasındaki değişiklik Layard'ın yerine Goschen'in tayin edilmesi ile kendisini gösterdi. İngilizler artık Yunan sınır meselesine müdahil olmaya karar vermişlerdi. Layard'ın elçilik görevine son verilmesi ile Goschen'in özel elçi olarak İstanbul'a gönderilmesi ve Yunanistan'a verilen destek, "İstanbul'daki İngiliz etkisini yıktı" yorumuna sebep olacaktı.⁷⁶

Elçi tayin edildikten sonra Yunan sınır meselesi hakkında Goschen'e verilen talimatta önceki hükümetin sürekli üstünde durduğu, meselenin iki devlet arasında çözülmesi vurgusu artık arka plandaydı. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin ve Müslüman ahalinin durumunu tamamen göz ardı etmeyen talimatta meselenin biran evvel sonuçlanmasının zorunlu olduğu yazılıydı. Yunan sınır meselesinin sonuçlandırılması için İngiltere Hükümeti, Berlin ya da Paris'te Haziran'ın sonuna doğru toplanmasını öngördükleri bir konferans önerisi yaptılar. "Devlet-i Osmaniye esasen Tırhala ve Arnavudluk taraflarından Yunanistan ile tahdid-i hududa razı olacağı ve bu takdirde Yunanistan hududu tevsi' edeceği cihetle İngiltere Hükümeti memul (ümit) eder ki Berlin Muahedesi'nin 24. bendinde musarrah (izah edilmiş) olacağı cihetle bugün kendisine vukubulacak tavassut üzerine Devlet-i Aliyye yeniden müşkilat çıkarmaz. İngiltere Hükümeti... ahalisi külliyetlice İslamdan olan nevahinin (nahiyelerin) ve ahali-i İslamiyeden Yunanistan'a iltihaklarını istemeyen ahali-i İslamiyenin cebren (zorla) Yunanistan'a terki bâis-i tehlike olacağı cihetle İngiltere Devleti böyle cebr usulünün icrasını kabul etmeyeceği doğruca cümleye malum olmasını arzu eder. Rumca tekellüm eden (konuşan) Hıristiyan ahalinin arzu-ı meyillerine tevafuk etmeyen (uymayan) bir hükümetten tefrik ile ahali-i Hıristiyaniyenin derece-i kâffede tecemmu' etmiş (toplanmış) olduğu nevahi tarafından tahdid-i hudud edilmesi İngiltere Devleti'nin niyetidir."⁷⁷

Fransızların da isteğini karşılayacak şekilde İngiltere'nin yaptığı teklif sonrasında Berlin Antlaşması'nın 24. maddesi gereğince Büyük Güçler konuya dâhil oldu. Mayıs başında Granville'in gönderdiği yazı ile İngilizlerin diğer devletlerle aynı zamanda ve uyum içinde verdikleri notada, Babıâli'nin gecikmesizin Berlin Antlaşması'nda yer alan Yunanistan,

⁷⁴ "Lord Odo Russell to the Marquis of Salisbury (4 March 1880)", "Sir H. Elliot to the Marquis of Salisbury (7 March 1880)", "Lord Odo Russell to the Marquis of Salisbury (11 March 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 [C.2555] Greece, No. 2 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s.20-21. İngiltere ve Fransa'nın Yunan sınır meselesinde kullanılacak arabuluculuk şekli üzerinde anlaştıklarına ve diğer devletlerin iştirakine dair çıkan bir haber için bkz., "The Greek Frontier", **The Times**, 9 March 1880. Osmanlı Devleti'nin bu önerilere sıcak bakmadığına dair bkz., Türk geldi, s. 181.

⁷⁵ "The Marquis of Salisbury to Sir A. H. Layard (10 March 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 [C.2555] Greece, No. 2 (1880). Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier**, s. 21.

⁷⁶ R. W. Seton-Watson, **Disraeli, Gladstone and the Eastern Question**, Frank Cass and Co. Ltd., London, 1962, s. 549.

⁷⁷ "İngiltere Devleti Hariciye Nazırı Lord Granvil Tarafından Bugün Dersaadet İngiltere Sefaretine Tayin Olunan Mösyö Goşen Cenablarına Yunanistan'a Dair Verilen Talimatdan İhraç Edilen Bendlerin Harfien Tercümesidir", Bkz., **BOA, Y.PRK.EŞA., 2/48**.

Karadağ ve Ermenilerle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmesi istendi. Salisbury, bölgeye bir komisyon gönderilmesini önermiş ve diğer devletler uygun görmüştü. Babıâli bunun zorluklarını belirtmiş ve kesin cevap vermemişti. Majesteleri Hükümeti şimdi bunun gecikmeksizin yapılmasını istemekteydi.⁷⁸ Fransa, Babıâli'nin Salisbury'nin sunduğu öneriye bir cevap vermesinin uzun sürmesinden dolayı bu önerinin terk edilmesi gerektiğini belirtti. Onun yerine Berlin'de temsilcilerin bulunduğu bir konferansın toplanmasını önerdi.⁷⁹ Bu öneri İngiltere tarafından uygun bulundu.

Granville 27 Mayıs 1880 tarihinde Paris, Roma, Berlin, Viyana ve Petersburg'daki temsilcilerine İstanbul'daki İngiliz elçisine gönderilecek notanın paylaşıldığı bir yazı gönderdi. Notada Berlin Antlaşması'nda imzası bulunan Büyük Güçler'in, teknik bilgiye sahip görevlilerin yardımıyla kabul edilmesi gereken sınırın uygun bir hat üzerinde ele alınması ve çoğunluk tarafından belirlenmesi için Haziran bitmeden önce bir Temsilciler Konferansı'nın Berlin'de toplanmasının büyükelçiler vasıtasıyla Babıâli'ye bildirmesi gerektiği belirtiliyordu. Ayrıca Türkiye ve Yunanistan Hükümetleri, temsilcilerini kendi hükümetlerinin argümanlarını konferans öncesinde sunmak üzere davet edileceklerdi. Konferansta bir hat üzerinde uzlaşıldığı takdirde, bir komisyon ayrıntıları çözmek için bölgeye gidebilecekti.⁸⁰ Aynı tarihte benzer içerikli bir yazı İstanbul'daki elçiye gönderildi ve Goschen'e Babıâli'ye sunulmak üzere meslektaşlarıyla uyum içinde bir nota hazırlayın talimatı verildi.⁸¹

Berlin Antlaşması'nın 24. maddesine göre Büyük Güçler sınır düzenlemesi konusunda tarafların anlaşamaması durumunda müzakereleri kolaylaştırmak için arabuluculuk yapabileceklerdi. İngiltere'nin talebinin diğer devletler tarafından olumlu karşılanması üzerine 16 Haziran 1880 tarihinde Berlin'de Yunan sınır meselesini görüşmek üzere bir konferansın toplanmasına karar verildi.⁸² 14 Haziran tarihinde çiçeği burnunda olan yeni Hariciye Nazırı Abidin Paşa, konferansın ertelenmesini talep etmesine rağmen bu isteği kabul görmedi.⁸³

⁷⁸ "Earl Granville to Her Majesty's Representatives at Paris, Berlin, Vienna, Rome, and St. Petersburg (4 May 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 1.

⁷⁹ "Earl Granville to Her Majesty's Embassies at Berlin, Vienna, Rome, and St Petersburg (22 May 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 8-9.

⁸⁰ "Earl Granville to Her Majesty's Embassies at Paris, Rome, Berlin, Vienna and St Petersburg (27 May 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 12.

⁸¹ "Earl Granville to Mr. Goschen (27 May 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s.13.

⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz., **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, ss. 18-21.

⁸³ Yunan sınır komisyonunda bulunan Abidin Paşa, 9 Haziran 1880 tarihinde Hariciye Nezareti'ne tayin edilmiş olup 12 Eylül 1880 tarihine kadar görevini sürdürmüştür. Bkz., **Salname-i Nezaret-i Umur-ı Hariciye III, Dersaadet, Matbaa-i Osmaniye**, 1318, s. 171-172. Bu istek önce Goschen'e iletildi. İki gün sonra Musurus Paşa, Granville'e bu isteği sundu. Abidin Paşa'nın yazısı için bkz., "Abedine Pasha to Mr. Goschen (16 Juin 1880) (Communicated to Earl Granville by Musurus Bey, June 16)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 24-25. Davison'un belirttiğine göre, bu istek Berlin'deki Osmanlı elçisi Sadullah Paşa'ya da gönderildi. Bkz., Davison, s. 249.

Konu Berlin’de toplanan konferansta görüşüldü ve karar Babiâli’ye bildirildi. Bu karar Osmanlı Devleti için dezavantajlıydı. Çünkü Yanya ve Çamlık bölgesi ile beraber Maçova ve nüfusunun çoğu Müslüman olan Yenişehir Yunanistan’a bırakılıyordu. 23 Temmuz’da yapılan Meclis-i Vükela toplantısında söz konusu yerlerin Yunanistan’a terk edilmesinden doğacak sorunların devletlere iletilmesi ve meselenin Babiâli ile ortaklaşa karar verilerek çözülmesi için ilgili devletlerin İstanbul’daki elçilerine yetki vermelerinin istenmesi uygun görüldü. Bu karar Temmuz sonunda arabulucu devletlere iletilti.⁸⁴ Aynı istek 19 Ağustos 1880 tarihinde Musurus Paşa tarafından Granville’e aktarıldı ve Babiâli’nin Yunan sınır müzakerelerinin İstanbul’da devam etmesini umduğu tekrarlandı.⁸⁵

Yunanistan’ın Savaş Hazırlıkları

Berlin’de toplanan konferans Yunanistan’ı istekleri konusunda cesaretlendirmiş olmalıdır ki, konferansın toplanmasını izleyen günlerde Yunanlar, ordularının seferber edilmesi gereken uygun zaman hakkında İngiliz Hükümeti’nin görüşüne başvurdular.⁸⁶ Anlaşıldığı kadarıyla Yunanlar girişecekleri bir savaşın altyapısını oluşturabilmek için devletlerden özellikle İngilizlerden icazet alma peşindeydi. Biran önce seferberliğe girişme niyetinde olduklarını gizlemiyorlardı.⁸⁷ Diğer devletler nezdinde de teşebbüste bulunan Yunanlar umdukları desteği bulamadılar. Fransızlarla iletişim halinde olan İngilizler, Babiâli tarafından kesin bir cevap verilinceye kadar herhangi bir düşmanca hareketten kaçınılması konusunda Yunanları uyardılar.⁸⁸

Konu sürüncemede kalarak uzamaya devam ederken Uçarol’un ifadesine göre, Yunanlar askeri hazırlıklara ve sınır bölgelerinde karışıklık çıkartarak Osmanlı topraklarına tecavüz etmeye başlamışlardı.⁸⁹ Özellikle Ekim ayında Babiâli’nin konunun iki ya da üç ay ertelenmesi yönündeki talebinin ardından Yunan tarafındaki hareketlilik arttı. Yunanlara göre, bu talep Yunan maliyesini daha fazla zorlamak içindi. Çünkü Türkler, kış aylarında büyük bir orduyu ayakta tuttuğu takdirde Yunan ekonomisinin büyük zorluk yaşayacağını düşünüyorlardı.⁹⁰ Buna rağmen Yunan asker sayısının giderek arttığı yazışmalardan gözlenmekteydi. Atina’daki İngiliz Konsolosu Corbett, 26 Ağustos tarihinde yetkililerin ağzından, Yunan askerlerinin Eylül ortasına kadar otuz bin, bir sonraki ay ise kırk bine

⁸⁴ Akyay, s.127-128; Davison, s.249-250; Türkgeldi, s.179-180; Uçarol, “1878 Berlin Antlaşması’na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu...”, s. 222-223.

⁸⁵ “Earl Granville to Mr. Goschen (19 August 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 72.

⁸⁶ “Earl Granville to Mr. Corbett (27 June 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 29.

⁸⁷ “Mr. Corbett to Earl Granville (30 June 1880)”; “Earl Granville to Mr. Corbett (7 July 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 34-35, 37.

⁸⁸ “Earl Granville to Lord Lyons (5 July 1880)”; “Earl Granville to M. Contostavlos (15 July 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 33-34, 41.

⁸⁹ Uçarol, “1878 Berlin Antlaşması’na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu...”, s. 223.

⁹⁰ “Mr. Corbett to Earl Granville (19 October 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 88.

ulaşabileceği aktardı.⁹¹ Yunan Savaş Bakanı asker sayısının 27 Ekim’de 44.684 olduğunu söyledi.⁹² Daha sonra sayının altmış veya seksen bine ulaşacağı dillendirildi.⁹³

Corbett, 18 Kasım tarihinde Yunanların askeri hazırlıkları aktif şekilde sürdürdüklerini ve önlem alınmazsa Yunanların ilkbaharda Büyük Güçler’in kendilerine verilmesini uygun bulduklarına inandıkları yerleri ele geçirmek için inisiyatif kullanmaya başlayacakları hususunda uyarıda bulundu.⁹⁴

Ekim ayında Osmanlı yönetimi Yunan sorunu ile ilgili sessizliğini koruyordu.⁹⁵ Ama tehlikeli gidişat nedeniyle Babıâli, 14 Aralık’ta Güçler’in dikkatini Yunan askeri hazırlıklarına çekti ve sınır sorununu çözmek için görüşmelerin yenilenmesi umudunu dile getirdi. Herkesin zararına sonuçlar verecek olan Yunanların savaş hazırlıklarını bırakması ve meselenin çözümü için bir an evvel Babıâli ile müzakerelere girişilmesi konusunda Yunan Hükümeti’ne ihtarda bulunulması isteğini ilgi devletlere ilettiler.⁹⁶

Bu arada Pire Limanı’nda bir hareketlilik yaşanıyordu. Fransızların üç zırhlısı ve iki avisosu ile Rusların iki silahlı schooner tipi gemisi Pire’de bulunuyordu. 13 Aralık’ta ise İtalyanlar on dokuz zırhlı, Ruslar on bir korvet göndermişlerdi.⁹⁷ Devletlerin yakın ilgisi bununla sınırlı değildi. Kendisini bu konuda ön planda tutma çabalarında şimdiye kadar başarı sağlayamamış ya da sonuca ulaşamamış olan Fransızlar, 18 Aralık 1880 tarihinde Yunan sınır meselesine ilişkin yeni bir öneri sundular. Öneriye göre, sorun Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında

⁹¹ “Mr. Corbett to Earl Granville (26 August 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 77.

⁹² “Mr. Corbett to Earl Granville (5 November 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 8.

⁹³ Peşte’den yazan Elliot, Baron Haymerle ile yaptığı konuşmada Yunanların bir ordu toplamak için her türlü çabayı gösterdiğini ve bahara kadar Yunanların altmış bin erkeği silâh altına almış olacaklarını bildirdi. Bkz., “Sir H. Elliot to Earl Granville (2 November 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 7. Ekim başında Corbett, asker sayısının seksen bine ulaşabileceğini yazdı. Bkz., “Mr. Corbett to Earl Granville (6 October 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 88.

⁹⁴ “Mr. Corbett to Earl Granville (18 November 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 8.

⁹⁵ “Mr. Goschen to Earl Granville (19 November 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 12-13.

⁹⁶ “Hariciye Nezâretinden 14 Kânun-ı evvel 1880 tarihiyle Düvel-i Muazzama nezdinden bulunan Süferay-i Saltanat-i Saniyye’ye yazılan müzekkere-i umumiyye suretidir”, Türkgeldi, ss.402-404. Ayrıca Londra’ya gönderilen Fransızca metin için bkz., “Assim Pasha to Musurus Bey (14 Decembre 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s.18-19. Uçarol ve Uçarol’un eserinden alıntıyla Akyay, sehven 14 Kasım tarihini vermektedirler. Bkz., Akyay, s.128; Uçarol, “1878 Berlin Antlaşması’na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu...”, s. 223.

⁹⁷ “Mr. Goschen to Earl Granville (13 December 1880)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 17.

değil Büyük Güçler tarafından çözülecekti. Büyük Güçler basit arabulucu rolünü bırakıp, konuyu direkt çözüme kavuşturacak yetkili devletler olacaktı.⁹⁸

İngiltere, Türkiye ve Yunanistan'ın kabul etmesi durumunda öneriye sıcak baktı. Diğer devletlerin öneriye bakışı da olumluydu.⁹⁹ Ayın sonuna kadar resmi bir talep yapılmadı. Ama Yunanlar böyle bir teklif yapılması halinde hakemliği kabul etmeyeceklerini bildirdiler. 29 Aralık'ta Fransızlar tekliflerini yaptıkları zaman Yunan Hükümeti, Fransız teklifini protesto etti ve iş resmiyete döküldüğünde reddedeceklerini beyan ettiler.¹⁰⁰ İlerleyen günlerde Fransızlar hakem önerisinden vazgeçtiklerini bildireceklerdi.¹⁰¹ Bununla birlikte Corbett'in gönderdiği 6 Ocak 1881 tarihli yazıda Yunan Hükümeti'nin savaş hazırlıklarına artan bir enerjiyle devam ettiği bildirildi.¹⁰² Osmanlı tarafı da öneriyi kabul edilebilir bulmadı. Neticeyi, kararı meçhul olan bir heyetin son sözüne bırakmak Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine aykırıydı.¹⁰³

2. İstanbul Görüşmeleri ve Meselenin Çözümü

Büyük Güçler, meselenin asıl taraflarını memnun edecek bir mutabakat etrafında konuyu çözüme ulaştıramadı. Meselenin çıkmaza girmesi ve Yunanların savaş hazırlıklarını hızlandırması sonucu Babıâli tarafından ortaya atılan öneri dikkate alınmaya başladı. Babıâli, Berlin'de toplanan konferans sonrasında kararın birlikte alınmasını istemesine rağmen 25 Ağustos 1880 tarihinde devletlerin verdikleri ortak nota ile bu öneri reddedilmişti.¹⁰⁴ 14 Ocak 1881 tarihinde Babıâli tekrar, Büyük Güçler'in İstanbul'daki temsilcileriyle sınır meselesine

⁹⁸ "Lord Lyons to Earl Granville (18 December 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 23.

⁹⁹ "Earl Granville to Lord Lyons (22 December 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 26. vd.

¹⁰⁰ "Mr. Corbett to Earl Granville (22 December 1880)", "Mr. St. John to Earl Granville (30 December 1880); M. Coumoundouros to M. Contostavlos (30 Decembre 1880); "Mr. Corbett to Earl Granville (2 January 1881)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 26, 33, 34, 39. Ayrıca bkz., "Greece", **The Times**, 3 January 1881.

¹⁰¹ "Earl Granville to Her Majesty's Embassies at Paris, Berlin, Rome, Vienna, Constantinople and St. Petersburg (17 January 1881)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 55. Fransızlar önerilerinde artık ısrarcı değiller. Bkz., "Turkey and Greece", **The Times**, 21 January 1881.

¹⁰² "Mr. Corbett to Earl Granville (6 January 1881)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s.40.

¹⁰³ Türk geldi, s. 181. 30 Aralık tarihli *The Times* haberinde, Babıâli'nin henüz konuyla ilgili herhangi bir karar almadığı yazıldı. Bkz., "Turkey and Greece", **The Times**, 30 December 1880. 4 Ocak'ta, bugün temsilcilerin Babıâli ile görüşeceklerini ama Babıâli'nin öneriye olumlu bakmayacağı söyleniyordu. Bkz., "Turkey and Greece", **The Times**, 4 January 1881. Fransızlar inatla hakem yoluyla sorunu çözmeye projelerine tutunuyorlar. 4 Ocak'ta Büyük Güçler'in temsilcileri ardına Babıâli'ye giderek öneriyi sundular. Olumlu karşılanmadı. Bkz., "Turkey and Greece", **The Times**, 5 January 1881.

¹⁰⁴ "The Representatives of the Signatory Powers of the Treaty of Berlin at Constantinople to Abedine Pasha (25 Aout 1880)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s.75-76; Türk geldi, s. 180.

ilişkin görüşmelerin başlatılmasını önerdi.¹⁰⁵ Önerinin hemen ardından Almanya, Avusturya ve Rusya öneriye itiraz etmeyip İstanbul'da temsilcilerinin katılımıyla görüşmelerin tekrar başlamasına meyilli göründüler.¹⁰⁶ İtalyanlar, İngiltere'nin ve diğer devletlerin kararına uygun hareket ettiler.¹⁰⁷

İngiltere, ilgili devletlerde bulunan temsilcilerinden gelen telgrafları değerlendirerek, onlarla uyumlu bir tablo çizdi. Bu tabloda Yunanistan'ın çıkarları göz ardı edilmeyecek ve Babıâli, gerekli tavizleri vermek durumunda kaldığında ayak diretmeyecekti.

Yunanistan, 20 Ocak 1881 tarihinde Atina'da bulunan devletlerin temsilcilerine gönderdiği sirkülerde, artık herhangi bir gecikmeyi kabul etmeyeceğini, Büyük Güçler'in sınır sorununun çözüme kavuşturulması için Babıâli üzerinde kendi nüfuzlarını kullanmaya razı olmazlarsa, savaşa girmekten fazlaca kaçınmasına rağmen şüphesiz toprakları ele geçirmeye çalışacağını bildirdi.¹⁰⁸ Ertesi gün Büyük Güçler'den cevap gelinceye kadar aktif bir adım atmayacağını ekledi.¹⁰⁹

Goschen Londra'daydı ve temsilciler, İngiliz elçisi bulunmadan görüşmelerin başlamasını istemiyorlardı.¹¹⁰ Rusya'nın daveti üzerine, 3 Şubat'ta İstanbul'daki Büyük Güçler'in temsilcileri aralarında özel olarak toplandıkları zaman¹¹¹ Goschen, İstanbul'a doğru yola çıkma hazırlıklarını tamamlamak üzeriydi.¹¹² Berlin ve Viyana'daki temaslarında

¹⁰⁵“Assim Pasha to Musurus Pasha (14 Janvier 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 52-53.

¹⁰⁶ İlgili ülkelerdeki İngiliz temsilcilerinden gelen telgraflarda; Prens Bismarck, öneriye istekli görünüyordu denilmekteydi. Bkz., “Lord Odo Russell to Earl Granville (18 January 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 3. Haymerle, ilk başta tamamen reddetmese de kesin cevap vermektan kaçındı. Bkz., Sir H. Elliot to Earl Granville (18 January 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 4-5. Rusya, Babıâli'nin terk edeceği toprakları revize etmesi şartıyla öneriye sıcak bakıyor. Bkz., “The Earl of Dufferin to Earl Granville (21 January 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s.8.

¹⁰⁷ “Sir A. Paget to Earl Granville (29 January 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 22-23.

¹⁰⁸ “Mr. Corbett to Earl Granville (20 January 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 7.

¹⁰⁹ “Mr. Corbett to Earl Granville (21 January 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 9.

¹¹⁰ “Earl Granville to Mr. St. John (7 February 1881)”; “Earl Granville to Sir H. Elliot (7 February 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 33, 34. *The Times* görüşmelerin İstanbul'da başlamasını içeren Türk sirkülerine devletlerin henüz cevap vermediğini yazıyor. Bkz., “Turkey and Greece”, **The Times**, 20 January 1881.

¹¹¹ “Mr. St. John to Earl Granville (3 February 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 43.

¹¹² Musurus Paşa'dan gelen 2 Şubat tarihli telgrafta, Goschen'in bugün Kraliçe'yi ziyaret için Osborne'a gittiği ve yarın İstanbul'a hareket edeceği bildiriliyordu. Goschen, İstanbul'a gelmeden önce Bismarck ile görüşmek

müzakerelerin başarı şansını kuvvetlendirdikten sonra İstanbul'a geldi.¹¹³ 11 Şubat tarihinde İstanbul'da bulunan temsilcilere ülkelerinden talimatlar gelmişti ama Goschen ile Kont Hatzfeldt İstanbul'a ulaşmaya kadar beklediler.¹¹⁴ Goschen, İstanbul'a geldikten ve temsilciler ile ilk toplantısını yaptıktan sonra Babiâli'ye 14 Ocak 1881 tarihli notanın cevabını vermeyi kararlaştırdıklarını Granville'e bildirdi.¹¹⁵

Granville, 25 Şubat'ta Goschen'e verdiği talimatta Teselya'daki nüfusun hesaba katılmasını ve Yunan ırkının çoğunluğunun bulunduğu yerler için Yunan Hükümeti'nin kabul etmeyeceği bir hattın şart koşulmamasını istedi.¹¹⁶ Osmanlı belgelerine yansıyan *The Times* gazetesinin bir haberine göre, İngiliz Parlamentosu'nda "İngiltere Hükümeti'nin Devlet-i Aliyye ile Yunanistan beyninde icra-ı tavassuta müteallik olan Berlin Muahedenamesi yirmi dördüncü maddesi hakkında rey ve efkârına tamamıyla müteallik midir?" sorusuna "İngiltere Hükümeti'nin bu babdaki rey ve mütalaası fi 25 Ağustos 80 tarihiyle Cenab-ı Babiâli'ye irsal olunan takrir-i müşterekede münderiç olub buna asla tebeddül etmemiş (değiştirmemiş) idiği" cevabının verildiği aktarıldı.¹¹⁷

Nihayet Büyük Güçler'in İstanbul'daki temsilcileri ile Osmanlı Devleti'nin temsilcileri 7 Mart 1881 tarihinde ilk toplantılarını düzenlediler. İlk toplantıda Teselya ile ilgili olarak, Berlin Konferansı kararları talep edildi. Epir'le ilgili olarak, Maçova, Yanya ve her şeyden önce Preveze'nin önemi ısrarla vurgulandı. Osmanlı temsilcilerinin reddine ilişkin sınır

için Almanya'ya uğrayacaktı. Ayrıca Musurus Paşa, Babiâli'nin yaptığı teklifin uygun karşılandığını ve şimdiden Avusturya ve Rusya'nın İstanbul'daki elçilerine talimat gönderdiğini ve Almanya'nın dahi bu devletlere katılacağından emin olduğunu telgrafına ekledi. Bkz., "Nezarete fi 2 Şubat 81 Tarihiyle Londra Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Telgrafnamenin Tercümesidir", **BOA, HR.SYS., 1732/18.**

¹¹³ *The Times* gazetesinden Goschen'in yolcuğu izlenebiliyor. Önce Berlin'e giden Goschen, Bismarck ile görüşükten sonra 7 Şubat'ta buradan ayrıldı. Bkz., **The Times**, 8 February 1881. 9 Şubat'ta Önce Elliot ile sonrasında Haymerle görüştü. Bkz., "Turkey and Greece", **The Times**, 9 February 1881. Aynı akşam Viyana'dan ayrıldı. Bkz., **The Times**, 10 February 1881. Görüşmelerin verimli geçtiği ile ilgili haber için bkz., **The Times**, 12 February 1881.

¹¹⁴ "Turkey and the Powers", **The Times**, 12 February 1881.

¹¹⁵ "Mr. Goschen to Earl Granville (20 February 1881)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 46. *The Times* gazetesinin 22 Şubat tarihli haberine göre elçilerin yarın notalarını Babiâli'ye sunacaklardı. Bkz., **The Times**, 22 February 1881.

¹¹⁶ "Earl Granville Mr. Goschen (25 February 1881)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 54.

¹¹⁷ "Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 18 Kânunusani 81 Tarihiyle Londra Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Telgrafnamenin Tercümesidir", **BOA, Y.PRK.HR., 6/12.** İlgili tarihte var olan Parlamento görüşmesini ve haberi teyit edemedik. Ancak Şubat 1881 açılan Parlamento'nun 10 Şubat tarihli oturumunda benzer bir konu ele alınmıştı. Earl de la Warr, 25 Ağustos tarihli notanın Berlin Antlaşması ve Protokolü'ne uygun olduğunu ve toprakların terki konusunda daha fazla tartışmaya izin vermediğini belirttikten sonra bunun sonucunu sordu. Ayrıca Yunanların on iki bin kişiden oluşan ordusunun altmış bini aştığını, halkın heyecanlı ve savaşa istekli olduğunu belirtti. Cevap veren Granville, konuyla ilgili olumlu bir beyan yapması durumunda Türkiye ile Yunanistan arasındaki savaş riskini arttırabileceğini ve savaşın engellenebileceğine dair umudunun olduğunu ifade etti. Bkz., **Hansard, Turkey and Greece – The Berlin Conference – The Greek Frontier Question. – Observations., HL., Deb., 10 February 1881, Vol.258, ss. 472-476.**

çizgisinin tamamına yönelik son sözler muhafaza edilirken Babıâli'nin toprak terkinin uygunluğu vurgulandı.¹¹⁸

Müzakereleri yürütecek Osmanlı temsilciliğine Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Server Paşa ve Ali Nizami Paşa seçildi. Kendilerine verilen talimat ile görüşmeler başladı. Öneriler arasında Balkanlardaki topraklar yerine Girit'in Yunanistan'a terki dahi gündeme geldi.¹¹⁹ Daha önce yapılan Meclis-i Umumi toplantılarında tartışılan Girit'in terki meselesi bazı devlet erkânı tarafından ciddi bir şekilde savunulmuştu.¹²⁰ Berlin Antlaşması'nın 23. maddesinde bu konu karara bağlanmış olmasına rağmen Yunanların Girit üzerindeki emellerini sürdürdükleri biliniyordu.¹²¹ Ancak Teselya ve Epir yerine Girit'in Yunanistan'a terki önerisi İstanbul'da bulunan temsilciler ve Yunanlar arasında itibar bulamadı.¹²²

Mart ve Nisan ayı boyunca önerilerin ortada dolaştığı görüşmeler sürüp gitti. Sonunda elçilerin verdiği 19 Nisan tarihli ortak nota Osmanlı yönetimi tarafından görüşülerek, başka seçenek kalmaması nedeniyle kabul edildi. Bu notaya göre, Ponte bölgesi Yunanistan'a bırakılacak, Narda Körfezi'ne yakın Ponte ve Preveze taraflarındaki bölgenin istihkâmları savaş araç gereçlerinden arındırılacak ve Narda Körfezi'nde gemi seferlerinin serbestliği

¹¹⁸ "Mr. Goschen to Earl Granville (7 March 1881)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s.62.

¹¹⁹ Türk Temsilciler bugün, teknik komisyon tarafından belirlenecek sınıır dört kilometrelik bölümünde düzeltme yapılması ile Girit'in terkinin önerdiler. Bu öneriyi reddettik. Bkz., "Mr. Goschen to Earl Granville (14 March 1881)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 76.

¹²⁰ Tunuslu Hayreddin Paşa (4 Aralık 1878- 29 Temmuz 1879) sadrazamlığı döneminde Girit ile ilgili tartışmaları hatıratında şu sözlerle aktarıyor: "*Sadrazamlığım döneminde Bakanlar Kurulu'na, Avrupa bizi fedakârlıkta bulunmaya zorladığına göre, Yunanistan'a Teselya yerine Girit'i verme teklifinde bulunmuştum. Avrupa'nın bir bölümünün tasvibini garantilediğimden, Yunanistan'ı susturmak kolay olacaktı. Ama aralarında Said Paşa'nın da bulunduğu Kabine arkadaşlarım benim görüşlerime katılmayı reddettiler. İyice düşünüp taşınmaları için kendilerine boşuna yalvardım, 20 yıldır İmparatorluk'ta olanları hatırlattım, Girit'e uygun görülen kaderi, onu tıpkı bugün bağımsız olan iki vilayetimiz; Romanya ve Sırbistan gibi sonunda elimizden kaçıracağımızı, sonuçta bunun, onun kaybına katlanmamızı sağlayacak en küçük fedakârlık olacağını, oysa buna karşılık Teselya'nın elimizde kalmasının ne kadar önemli olduğunu söyledim; onları ikna edemedim.*" Bkz., **Tunuslu Hayreddin Paşanın Hatıraları**, s.91. Ahmet Muhtar Paşa ise Girit'in Yunanistan'a veya başka bir devlete verilmesine taraftar değildi. Bkz., Uçarol, **Gazi Ahmet Muhtar Paşa**, s. 155.

¹²¹ Berlin Kongresi'nden hemen sonra Atina'dan gelen yazıda, "*Yunan Kralı bazı mevaid ve teminat-ı resmîyeye istinaden şu son günlere kadar Girid Ceziresinin Yunanistan'a ilhak olunacağı ümidinde iken Berlin Kongresinde işin başka suret kesb edince büsbütün meyas oldu. Bununla beraber Girid Ceziresinde Yunanistan'ın amelîne muvaffak yeni bir karar istihsal eylemek üzere umur-ı ecnebiye nazırı Mösyö Delyannis'i Berlin'den Londra'ya ve Paris'e izam eylemiştir.*" Hatta yazının devamında Düvel-i Muazzama'nın meyil ve teveccühünden istifade ümidiyle Girit isyanını teşvike karar verildiği aktarılıyordu. Bkz., "Makam-ı Nezaret-i Celile-i Hariciyeye fi 23 Temmuz 78 Tarihiyle Atina Sefaret-i Seniyyesinden Varid Olan Tahriratın Tercümesidir", **BOA, Y.PRK.HR.**, 3/19.

¹²² Akyay, s.131; Kurat, s.135; Türkgeldi, ss.184-186; Uçarol, **Gazi Ahmet Muhtar Paşa**, s.155-156; Uçarol, "1878 Berlin Antlaşması'na Göre Yunanistan Sınıırının Düzenlenmesi Sorunu...", s.225. İstanbul'daki son görüşmeler başlamadan önce, Yunanlar hala Berlin Kongresi'nde belirlenen güzergâhtan vazgeçmiş değillerdi. Bkz., "M. Coumoundouros to M. Contostavlos (20 February 1881)", **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 48.

garanti edilecekti.¹²³ 2 Mayıs 1881 tarihinde Goschen İstanbul'daki elçiler tarafından önerilen sınır hattının resmen kabul edildiğini Granville bildirdi.¹²⁴

Türkgeldi'nin ifade ettiği üzere “*Golos ve Narda Körfezlerinin sularını karaya boyayacak kadar mürekkep*” kullanılan yazışmalarda Büyük Güçler'in tahammül derecelerini aşacak derecede önem verdikleri bu mesele¹²⁵ nihayet 24 Mayıs tarihinde antlaşmanın taraflar arasında imzalanması ile son buldu.¹²⁶ Yunanistan istediği kadar toprak kazanamadı ve Büyük Güçler'in önerileri azaltıldı. Yine de Babıâli, düşündüğünden çok daha fazla toprak vermek zorunda kaldı. Bu 12.400 km² civarında bir toprak parçasıydı. Yunanistan mevcut toprakları yaklaşık %35 oranında arttırmıştı. Yanya ve Maçova Osmanlı elinde kalırken, Tırhala, Ponte, Yenişehir ve Golos Körfezi elinden çıktı.¹²⁷

Sonuç

Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki sınır meselesi Osmanlı'nın 93 Harbi mağlubiyeti ve Büyük Güçler'in Berlin Kongresi'ndeki kararlarıyla şekillenen Berlin Antlaşması sonrasında ortaya çıktı. Meselenin merkezinde Yunanistan'ın 93 Harbi'ne katılmamış olmasının toprakla mükâfatlandırılması isteği yer alıyordu.

Yunanistan'ın bu isteği doğrultusunda bir sınır düzenlemesi yapılması yönündeki çabaları Berlin Antlaşması'nın hemen ardından başladı. Antlaşmanın imzalanmasından üç gün sonra 16 Temmuz 1878 tarihinde Yunanistan tarafından başlatılan sınır düzenleme isteği 24 Mayıs 1881'e kadar süren görüşmelerle uzayıp gitti. 6 Şubat 1879'da Preveze'de, 23 Ağustos 1879'da İstanbul'da, 16 Haziran 1880'de Berlin'de ve son olarak 7 Mart 1881'de tekrar İstanbul'da bir araya gelen taraflar Büyük Güçler'in ve özellikle İngiltere ve Fransa'nın müdahaleleri neticesinde bir uzlaşya varabildiler.

İngiltere başlarda, tarafsız bir portre çizerek sınır değişikliği meselesinin Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında çözülmesini diliyordu. Ama Yunanistan lehine bir düzenleme yapılmasını zorunlu görüyordu. Meselenin iki taraf arasında çözüme kavuşamaması,

¹²³ Türkgeldi, s.187; Uçarol, “1878 Berlin Antlaşması'na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu...”, s. 225.

¹²⁴ “Mr. Goschen to Earl Granville (2 May 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s.184. Bu telgraf büyük memnuniyet ile karşılandı ve Granville, Goschen'e Kraliçe ve Majestelerinin Hükümeti adına teşekkürlerini ilettili. Bkz., “Earl Granville to Mr. Goschen (3 May 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 185.

¹²⁵ Türkgeldi, s. 191.

¹²⁶ Goschen, Türk temsilcilerin anlaşmayı bugün imzalayacaklarını resmen bildirdiklerini iletiyor. Bkz., “Mr. Goschen to Earl Granville (24 May 1881)”, **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881). Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier**, s. 219. ayrıca bkz., Uçarol, “1878 Berlin Antlaşması'na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu...”, s. 226.

¹²⁷ Davison, s.252; Türkgeldi, ss. 188-189, 421-425; Uçarol, “1878 Berlin Antlaşması'na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu...”, s. 227. 19 maddelik anlaşma metni ve değişikliği gösteren harita için bkz., **British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2940] Greece, No. 7 (1881). Contention between Her Majesty, the German Emperor, the Emperor of Austria, the President of the French Republic, the King of Italy, the Emperor of Russia, and the Sultan, for the Settlement of the Frontier between Greece And Turkey, Signed at Constantinople, May 24, 1881.**

Yunanistan'ın yayılcı emelleri ve Fransa'nın da mesele üzerinde etkin bir rol üstlenme çabaları İngiltere'nin çözüm için etkin bir politika yürütmesine yol açtı.

Disraeli yönetimi Yunan sınır meselesinin iki devlet arasında çözülmesi gerektiğine ilişkin bir politika inşa etmişken Gladstone iktidarında ön plana çıkan politika, 1880 ortasında toplanan Berlin Konferansı kararları doğrultusunda Osmanlı'ya yönelik baskıya dönüştü. İngiltere'nin ön planda bulunduğu gelişmelerde Osmanlı yönetiminden önceki tavizlerine yenilerini eklemesi beklendi.

Büyük Güçler'in kabul edebileceği bir değişikliğin İngiltere öncülüğünde hayata geçirilmesi çabalarının sonucunda mesele bir çözüme kavuşabildi. Ama bu çözüm Osmanlı Devleti'ni memnun etmedi. Balkanlardaki Osmanlı topraklarının bir kısmı daha Berlin Antlaşması'ndan sonra kaybedildi.

Yunanistan ise kazandığı topraklarla tatmin olmadığı için “*Büyük*” olma hevesiyle yeni fırsatlar kolladı. Önce başarısız olduğu 1897'de Teselya Savaşı ardından Balkan Savaşları sırasında topraklarını genişletmeye çalıştı. Balkanlardaki kazanımlarını Batı Anadolu'yu da içine alarak genişletme isteğini I. Dünya Savaşı sonrasında başlayan Kurtuluş Savaşı'nda gerçekleştiremeyeceğini yaşadığı ağır mağlubiyetle anladı. Ama Ege Denizi ve Kıbrıs üzerindeki hâkimiyet sorunu halen bitmedi.

Osmanlı İngiliz ilişkileri açısından Yunan sınır meselesi ayrıca bir önem taşır. Osmanlı İngiliz ilişkilerindeki değişimin göstergesi olarak genellikle, 1878'de Kıbrıs'ın İngiliz idaresine verilmesi ve 1882'de İngiltere'nin Mısır'ı işgali vurgulanır. Ancak İngiltere'nin Yunan sınır meselesi sırasında yürüttüğü politika Osmanlı İngiliz ilişkilerindeki değişimin belirleyici bir unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki sınır meselesinin çözümünde İngiltere belirleyici bir aktördür ve İngiltere geleneksel Osmanlı toprak bütünlüğü politikasını mazide bıraktığını bu meselede bir kez daha göstermiştir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

BOA, HR.SYS., 1732/18.

BOA, Y.EE., 77/1.

BOA, Y.EE.d., 1017.

BOA, Y.EE.d., 1020.

BOA, Y.EE.d., 1213.

BOA, Y.PRK.EŞA., 2/48.

BOA, Y.PRK.HR., 2/54.

BOA, Y.PRK.HR., 3/10.

BOA, Y.PRK.HR., 3/19.

BOA, Y.PRK.HR., 3/20.

BOA, Y.PRK.HR., 4/46.

BOA, Y.PRK.HR., 6/12.

British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2011] Turkey, No. 82 (1878).
Correspondence Respecting the Insurrections in Thessaly and Epirus.

British House of Commons Parliamentary Papers, 1878 [C.2083] Turkey, No. 39 (1878).
Correspondence Relating to the Congress of Berlin, with the Protocols of the Congress,.

British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 [C.2555] Greece, No. 2 (1880).
Further Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek
Frontier.

British House of Commons Parliamentary Papers, 1880 Greece, No. 1 (1880). Further
Correspondence Respecting the Negotiations for the Rectification of the Greek Frontier.

British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2760] Greece, No. 1 (1881).
Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier.

British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2799] Greece, No. 2 (1881).
Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier.

British House of Commons Parliamentary Papers, 1881 [C.2915] Greece, No. 6 (1881).
Correspondence Respecting the Rectification of the Greek Frontier.

Hansard, Address in Answer to her Majesty's Most Gracious Speech, HC., Deb., 5 February
1880, Vol.250.

Hansard, Treaty of Berlin – Protocol 13 – Greece and Turkey – Rectification of Frontier. –
Resolution., HC., Deb., 17 April 1879, Vol.245.

Hansard, Treaty of Berlin – The Greek Frontier. – Question, HC., Deb., 9 May 1879, Vol.246.

Hansard, Turkey and Greece – The Berlin Conference – The Greek Frontier Question. –
Observations., HL., Deb., 10 February 1881, Vol.258.

Kitaplar ve Makaleler

ABDURRAHMAN ŞEREF EFENDİ, **Tarih Musahabeleri**, sadeleştiren Enver Koray,
Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.

AHMED SELAHADDİN, **Külliyyat-ı Hukuk ve Siyasiyatdan, Berlin Kongresi'nin
Diplomasi Tarihine Bir Nazar**, Tefeyyüz Kitabhanesi, İstanbul, 1327.

AKPINAR, Mahmut, **Bir Tanzimat Bürokratu ve Diplomatu Olarak Aleksandır
Karatodori Paşa (1833-1906)**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Konya, 2010.

AKYAY, Bülent, **Tesalya Meselesi (1881)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2001.

Berlin Protokolleri Tercümesi, fi 5 Receb 98 ve fi Mayıs 21 sene 97, Matbaa-i Amire.

BIRRELL, Francis, **Gladstone**, Duckworth, London, 1933.

ÇELİK, Bilgin, “Arnavut Ulusal Hareketi İçinde İlginç Bir Dönemeç: Ortodoks Arnavutların
Patrikhane'den Ayrılma Çabaları”, **OTAM Dergisi**, Sayı: 16, 2004.

- DAVISON, Roderic, **Nineteenth Century Ottoman Diplomacy and Reforms**, The Isis Press, İstanbul, 1999.
- ERİM, Nihat, **Devletlerarası Hukuk ve Siyasi Tarih Metinleri**, C:I, TTK Basımevi, Ankara, 1953.
- GLADSTONE, W. E., **Bulgarian Horrors and the Question of the East**, Lovell, Adam, Wesson & Company, New York and Montreal, 1876.
- GUEDALLA, Philip, **The Queen and Mr. Gladstone**, Hodder & Stoughton Limited, London, 1933.
- İBNÜLEMİN MAHMUT KEMAL İNAL, **Son Sadrazamlar**, Cilt: II, 3. Baskı, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1982.
- KARACA, Taha Niyazi, **İngiltere Başbakanı Gladstone'un Osmanlı'yı Yıkma Planı Büyük Oyun**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.
- KARAL, Enver Ziya, **Osmanlı Tarihi**, Cilt: VIII, TTK Yayınları, Ankara, 2011.
- KURAT, Yuluğ Tekin, **Henry Layard'ın İstanbul Elçiliği 1877-1880**, Ankara Üniversitesi DTCF Yayınları, Ankara, 1968.
- MAHMUT CELÂLEDDİN PAŞA, **Mir'ât-ı Hakikat**, haz. İsmet Miroğlu, Bereket Yayınevi, İstanbul, 1983.
- MAUROIS, Andre, **Disraeli'nin Hayatı**, çev. İsmail Hakkı Alişan, Vakıf Gazete-Matbaa Kütüphane, İstanbul, 1935.
- MCCARTHEY, Justin, **The Story of Gladstone's Life**, Second Edition, Adam and Charles Black, London, 1906.
- MEDLICOTT, W. N., **The Congress of Berlin and After, A Diplomatic History of the Near Eastern Settlement 1878-1880**, Second Edition, Frank Cass & Co. Ltd., London, 1963.
- MORLEY, John, **The Life of William Ewart Gladstone**, Vol: II, The Macmillan Company, London, 1903.
- MZALI, Muhammed Salah ve PIGNON, Jean, **Tunuslu Hayreddin Paşanın Hatıraları**, çev. Belma Aksun, Nehir Yayınları, İstanbul, 1997.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, **Son Sadrazamlar ve Başvekiller**, Cilt:4, Ahmet Sait Matbaası, İstanbul, 1944.
- SETON-WATSON, R. W., **Disraeli, Gladstone and the Eastern Question**, Frank Cass and Co. Ltd., London, 1962.
- STEAD, W. T., **Gladstone 1809-1898 A Character Sketch**, William Clowes and Sons, London, 1898.
- SUMNER, B. H., **Russia and the Balkans 1870-1880**, Archon Books, London, 1962.
- The Queen's Ambassador to the Sultan, Memoirs of Sir Henry A. Layard's Constantinople Embassy 1877-1880**, (Ed. Sinan Kuneralp), The Isis Press, İstanbul, 2009.

TÜRKGELDİ, Ali Fuat, **Mesâil-i Mühimme-i Siyasiyye**, Cilt: II, yay. haz. Bekir Sıtkı Baykal, 2. Baskı, TTK Basımevi, Ankara, 1987.

UÇAROL, Rifat, “1878 Berlin Antlaşması’na Göre Yunanistan Sınırının Düzenlenmesi Sorunu ve Yunanistan’a Toprak Verilmesi (1878-1881)”, **Tarih Boyunca Türk Yunan İlişkileri, Üçüncü Askeri Tarih Semineri Bildiriler**, Gnkur. Basımevi, Ankara, 1986.

UÇAROL, Rifat, **Gazi Ahmet Muhtar Paşa, Bir Osmanlı Paşası ve Dönemi**, Milliyet Yayınları, 1976.

WLLIAMSON, David, **William Ewart Gladstone, Statesman and Scholar**, Ward, Lock & Co., Limited, London, 1898.

Gazeteler

“Greece and the Powers”, **The Times**, 11 February 1880.

“Greece”, **The Times**, 3 January 1881.

“Havadis-i Ecnebiyye, Yunan”, **Tercüman-ı Hakikat**, 20 Mart 1879.

“The Greek Frontier Question”, **The Times**, 25 October 1879.

“The Greek Frontier Question”, **The Times**, 8 October 1879.

“The Greek Frontier”, **The Times**, 14 February 1880.

“The Greek Frontier”, **The Times**, 20 March 1879.

“The Greek Frontier”, **The Times**, 27 October 1879.

“The Greek Frontier”, **The Times**, 9 March 1880.

“The New House of Commons”, **The Times**, 29 April 1880.

“The New Ministry”, **The Times**, 29 April 1880.

“The Treaty of Berlin”, **The Times**, 15 July 1878.

“Turkey and Greece”, **The Times**, 2 July 1879.

“Turkey and Greece”, **The Times**, 21 January 1881.

“Turkey and Greece”, **The Times**, 30 December 1880.

“Turkey and Greece”, **The Times**, 4 January 1881.

“Turkey and Greece”, **The Times**, 5 January 1881.

“Turkey and Greece”, **The Times**, 9 February 1881.

“Turkey and the Powers”, **The Times**, 12 February 1881.

“Yunan İşi”, **Tercüman-ı Hakikat**, 19 Temmuz 1879.

“Yunandan Ziyade Yunan Taraftarı”, **Tercüman-ı Hakikat**, 21 Ağustos 1879.

Tercüman-ı Hakikat, 18 Temmuz 1878.

The Times, 10 February 1881.

The Times, 12 February 1881.

The Times, 8 February 1881.

Vakit, 13 Haziran 1294 (25 Haziran 1878).

Vakit, 6 Haziran 1880.

Ek-1: 24 Mayıs 1881 Antlaşması'na Göre Türk-Yunan Sınırı

